Laagland Archeologie Rapport 195

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek verkennende en karterende fase

Weidelint, Nijeveen gemeente Meppel (DR).

juli 2018

Versie 1.1 (concept)

In opdracht van:
BJZ.nu
Dokter van Deenweg 13
8025 BP Zwolle

Colofon

Laagland Archeologie Rapport 195

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek verkennende en karterende fase Weidelint te Nijeveen, gemeente Meppel (DR)

Auteur: Erwin Brouwer

In opdracht van: BJZ.nu

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: concept

Controle: J.A.M. Oude Rengerink

Autorisatie: E.W. Brouwer

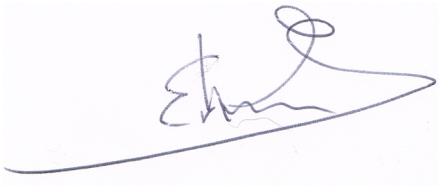

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie V.O.F
Virulyweg 21F
7602 RG Almelo

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 60294418

© Laagland Archeologie V.O.F, Almelo, juli 2018

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie V.O.F. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in juli 2018 een Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek verkennende en karterende fase uitgevoerd aan de Weidelint te Nijeveen. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure vanwege het voornemen op het terrein nieuwe woningen te bouwen

Het bureauonderzoek had tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. Hiertoe zijn een aantal onderzoeksvragen opgesteld (zie paragraaf 1.7). Op basis van het bureauonderzoek worden resten uit de periode laat-paleolithicum – vroeg-neolithicum en late middeleeuwen – nieuwe tijd verwacht.

Het verkennende booronderzoek had tot doel het verwachtingsmodel te toetsen en zonodig aan te vullen. De karterende boringen hadden tot doel eventuele vindplaatsen op te sporen. Ook hiertoe zijn onderzoeksvragen opgesteld (paragraaf 5.2). Het veldonderzoek heeft in een aantal boringen een intacte Pleistocene ondergrond opgeleverd. Archeologische indicatoren zijn echter niet aangetroffen. De kans dat het plangebied archeologische resten bevat wordt daarom laag geacht.

Op basis van de resultaten van het veldonderzoek wordt geadviseerd geen archeologisch vervolgonderzoek in het plangebied uit te voeren. De implementatie van dit advies is in handen van de bevoegde overheid, de gemeente Meppel. De gemeente wordt hierin vertegenwoordigd door haar deskundige, de heer A. Vissinga (regio-archeoloog), 038 – 421 32 57, mail albert.vissinga@hetoversticht.nl.

Mochten tijdens de uitvoer van de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten aan het licht komen, dan dient onmiddellijk de gemeente of haar regio-archeoloog ingelicht te worden.

Samenvatting 5
1 Inleiding 7

1.1 Aanleiding onderzoek 7
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied 7
1.3 Administratieve gegevens 8
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik 9
1.5 Geplande verstoring 9
1.6 Gemeentelijk beleid 10
1.7 Onderzoeksdoel 10

2 Inventarisatie 11

2.1 Inleiding 11
2.2 Landschappelijke ontwikkeling 11
2.3 Archeologie 15

2.3.1 Bekende archeologische waarden 15
2.3.2 Waarnemingen 15
2.3.3 AMK-terreinen 15
2.3.4 Gemeentelijke verwachtingskaart 15
2.3.5 Eerder archeologisch onderzoek 16

2.4 Historie 17

3 Conclusie 21
4 Verwachtingsmodel 23
5 Veldonderzoek 24

5.1 Beschrijving onderzoeksmethodiek 24
5.2 Vraagstelling 25
5.3 resultaten: lithologie, lithogenese en bodemontwikkeling 26
5.4 Resultaten: archeologie 27

6 Conclusie en verwachting 28
7 Selectieadvies 30
literatuur 31
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus 33
BIJLAGE 2 Archeologische perioden 34
BIJLAGE 3 boorpunten geologische boringen DINO-loket 35
BIJLAGE 4 Landschapskaart 36
BIJLAGE 5 Geomorfologische kaart 37
BIJLAGE 6 Actueel Hoogtebestand Nederland 38
BIJLAGE 7 Gemeentelijke archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart 39
BIJLAGE 8 Bodemkaart 40
BIJLAGE 9 Waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen 41
BIJLAGE 10 Boorpuntenkaart veldonderzoek 42
BIJLAGE 11 Boorstaten veldonderzoek 43

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de geplande bouw van nieuwe woningen op een perceel te Nijeveen, gemeente Meppel (DR). Hiertoe is een omgevingsvergunning vereist. De gemeente Meppel heeft een eigen archeologiebeleid. Op basis van het bestemmingsplan dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGEBIED

Het plangebied betreft een perceel in de hoek Dorpsstraat - Weidelint in Nijeveen, gemeente Meppel (DR), zie onderstaande afbeelding.

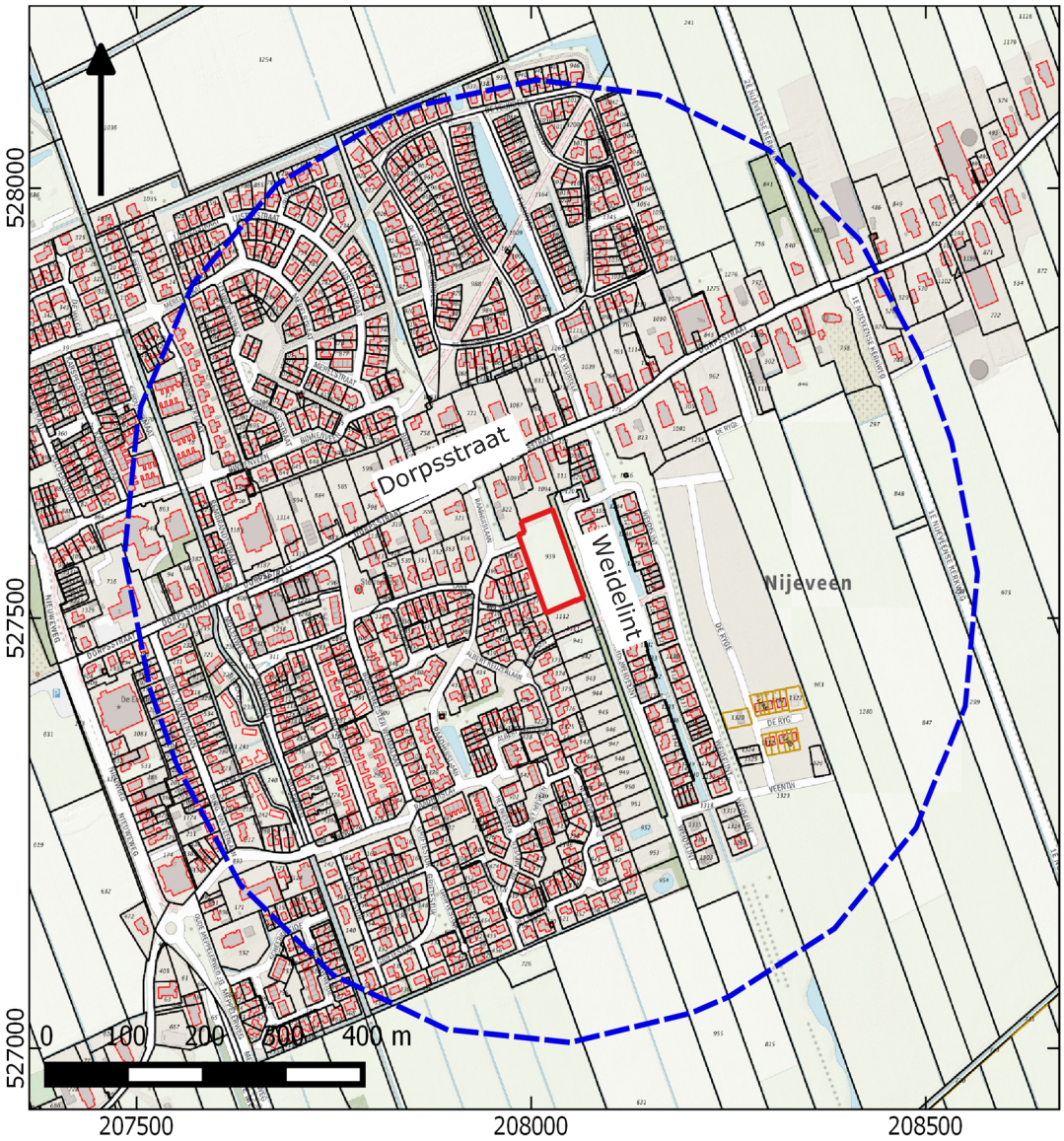

Afbeelding 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied.

Het plangebied heeft een omvang van ongeveer 5490 m^2. Voor een beter begrip van de bodemkundige omstandigheden en de archeologie van de planlocatie is een groter gebied bestudeerd. Een zone van 500 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied'.

1.3 Administratieve gegevens

Administratieve gegevens	
Provincie	Drenthe
Gemeente	Meppel
Plaats	Nijeveen
Toponiem	Weidelint
Laagland Archeologie	NIWE1801

projectnummer	
Datum conceptrapportage	27-07-2018
Datum definitief rapport	
XY-coördinaten	207985/527610
	208025/527665
	208020/527505
	208065/527525
Oppervlakte/lengte plangebied	circa 5490 m2
Kaartblad	16G
Datering	laat-paleolithicum - neolithicum en nieuwe tijd
Complextype	nederzetting
Onderzoeksmeldingsnr	4623053100
AMK-terrein	n.v.t.
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek verkennende en karterende fase
Opdrachtgever	BJZ.nu
Bevoegde overheid	gemeente Meppel
Adviseur namens bevoegde overheid	A. Vissinga (het Oversticht)
Beheer documentatie	Bibliotheek RCE archief Laagland Archeologie vof
Uitvoerder	Laagland Archeologie V.O.F. Virulyweg 21F 7602 RG Almelo 06 51 95 35 53
Projectleider	Erwin Brouwer erwin.brouwer@laaglandarcheologie.nl

Tabel 1. Objectgegevens.

1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik

Het plangebied is momenteel in gebruik als grasland. In de toekomst worden nieuwe woningen op het terrein gebouwd. In dit stadium is de exacte invulling van de plannen nog niet bekend.

1.5 Geplande verstoring

De ingrepen vinden plaats binnen het plangebied. De diepte van de geplande verstoring reikt vermoedelijk overwegend niet dieper dan ongeveer 100 cm –mv. Rioleringsbuizen kunnen dieper aangelegd worden.

1.6 GEMEENTELIJK BELEID

In het bestemmingsplan Nijeveen (3 september 2009) is aangegeven dat archeologisch onderzoek verplicht is indien het te verstoren oppervlak groter is dan 100 m^2. De omvang van de geplande verstoringen overschrijdt de vrijstellingsgrenzen zoals die in het vigerende gemeentelijk archeologiebeleid zijn aangegeven.

1.7 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Het verwachtingsmodel wordt getoetst en zo nodig aangevuld door middel van een verkennend booronderzoek. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

Voor realisering van de doelstelling wordt de volgende vraagstelling gehanteerd:

- *Wat is de fysisch-geografische situatie van het gebied?*
- *Hoe is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog intact? Wat is de invloed van de geomorfologische en bodemkundige aspecten van het plangebied op bewoning en gebruik in het verleden?*
- *Welke bekende archeologische waarden (complextype, archeologische periode) bevinden zich in het plan- en onderzoeksgebied?*
- *Wat is bekend over het historisch gebruik van het plangebied?*
- *Wat is de specifieke verwachting van het plangebied ten aanzien van archeologische waarden? (datering, complextype, omvang, diepteligging, gaafheid en conservering, locatie, uiterlijke kenmerken (artefacten en type indicatoren), mogelijke verstoringen)?*

HOOFDSTUK 2 INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de relevante landschappelijke ontwikkeling en huidige bodemkundige situatie beschreven. Tevens wordt ingegaan op de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

Het plangebied ligt in een dekzandgebied. Dit dekzand is in de laatste fasen van de laatste ijstijd (Weichselien, 116.000 – 11500 voor heden) door de wind afgezet. Op basis van geologische boringen (zie onderstaande afbeelding) blijkt dat het dekzandpakket ter plaatse ongeveer 4,7 m dik is en rust op oudere afzettingen (Formatie van Kreftenheye). Deze laatste is lithologisch zeer divers: zand, klei, veen en grind komen voor. Afzettingen van de Kreftenheye Formatie zijn gedurende de voorlaatste ijstijd (Saalien), tussenliggende warme periode (Eemien) en Weichselien afgezet door rivieren.

Uit het raaiprofiel blijkt een zwak golvend dekzandlandschap. In de loop van het Holoceen is veen ontstaan. Blijkens paleogeografische kaarten begon veengroei tussen 5500 en 3850 voor Chr. en kon het veenpakket zich tot ver in de nieuwe tijd handhaven. In de 19^{e} en 20^{e} eeuw vond veenwinning plaats. Het oorspronkelijke pakket is hiermee verdwenen. Voor zover nog veen is achtergebleven, dan is dat vaak een moerige (met zand vermengde) laag of een restveenlaag waarin nog veel houtstobben aanwezig zijn. Door die houtstobben, die grotendeels nog uit de tijd vóór de veengroei stammen, was dit deel het veen destijds niet geschikt voor ontginning. Later, meestal in de eerste helft van de vorige eeuw, is vaak een zandlaag opgebracht om het terrein geschikt te maken voor agrarisch gebruik.

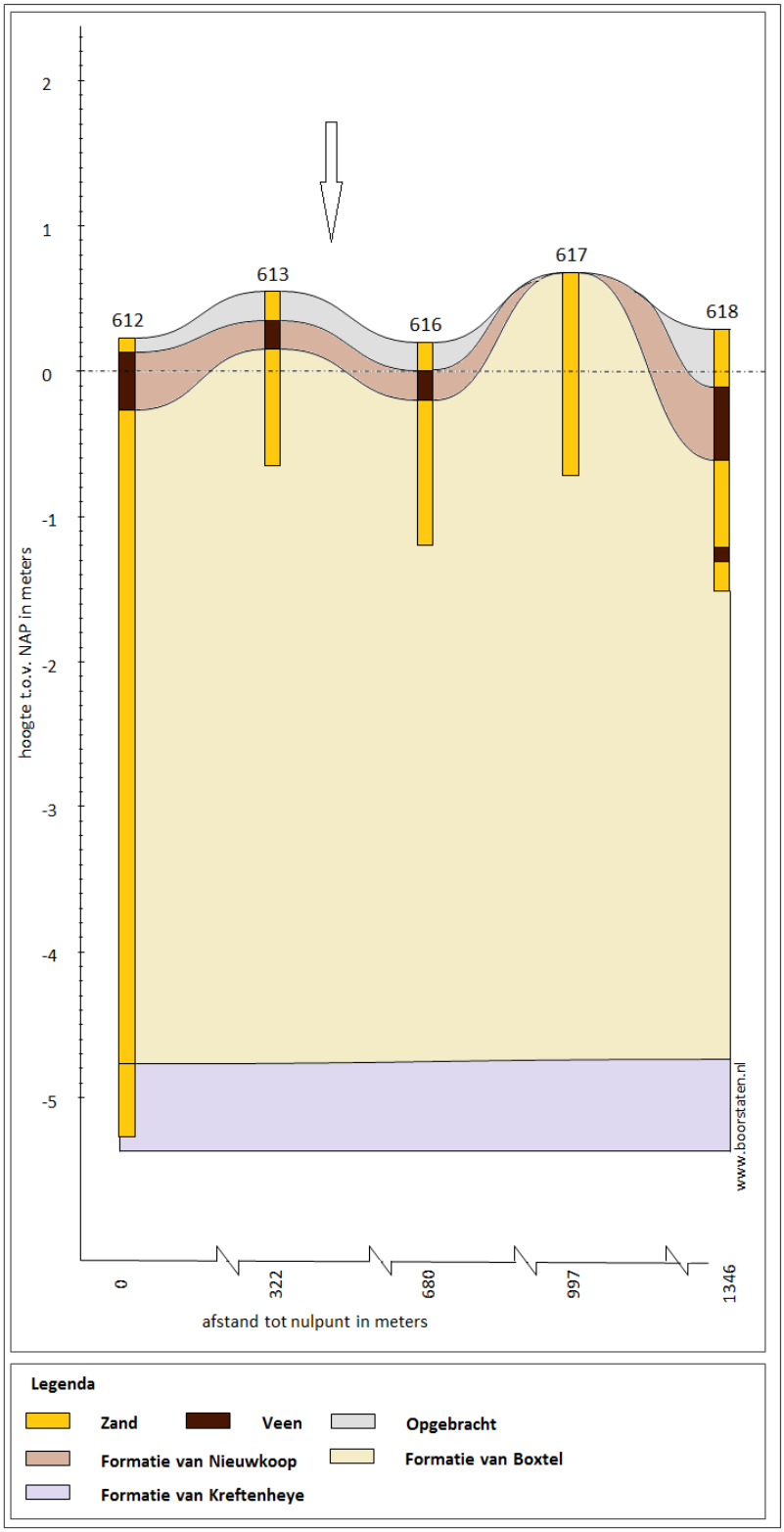

Afbeelding 2. Raaiprofiel op basis van geologische boringen. De pijl markeert (bij benadering) de locatie van het plangebied. De boorpunten zijn opgenomen in bijlage 3. Bron: DINO-loket.nl

Landschap

Op de concept-landschapskaart van de gemeente (bijlage 4 ligt het plangebied in een natte laagte met een moerig dek of eerddek, temidden van zandgronden. Dit beeld is min of meer een cartografische weergave van het raaiprofiel: de zandgronden op de landschapskaart kunnen gezien worden als wat hoger gelegen zandruggen waarvan het dekzand dagzoomt en die de laagte waarin het plangebied ligt flankeren. Wat verder zuidelijk ligt een beekdal.

Geomorfologisch (bijlage 5) is het plangebied niet gekarteerd, maar waarschijnlijk ligt het terrein op een veenkoloniale ontginningsvlakte of een vlakte van smeltwaterafzettingen. Die smeltwaterafzettingen zijn gedurende het Weichselien ontstaan. Doordat de ondergrond permanent bevroren was, kon regen- en smeltwater alleen over het oppervlak wegvloeien. Dit water verzamelde zich in de laagste delen van het landschap en sleet daarbij ondiepe dalen uit. Het beekdal ten zuiden van Nijeveen is waarschijnlijk als zo'n smeltwaterdal ontstaan.

Op het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), zie bijlage 6 is een ietwat versnippert landschap te zien. Het beeld wordt wat vertroebeld door de vele perceelslootjes in het gebied. De vrijgekomen grond werd op de tussen de sloten liggende percelen gegooid, waardoor deze in het midden wat hoger werden. De grote lijnen zijn echter wel zichtbaar. Oostelijk ligt een dekzandplateau. Ten zuiden is het oude beekdal zichtbaar (zwarte pijl) alsmede enkele oude meanders (rode pijlen).

Op onderstaande detailopname van het AHN is te zien dat het centrale deel van het plangebied circa 30 cm hoger ligt. Vermoedelijk heeft dit niet te maken van opgebrachte grond uit flankerende slootjes. Wellicht gaat het om opgebrachte grond om het terrein beter begaanbaar te maken.

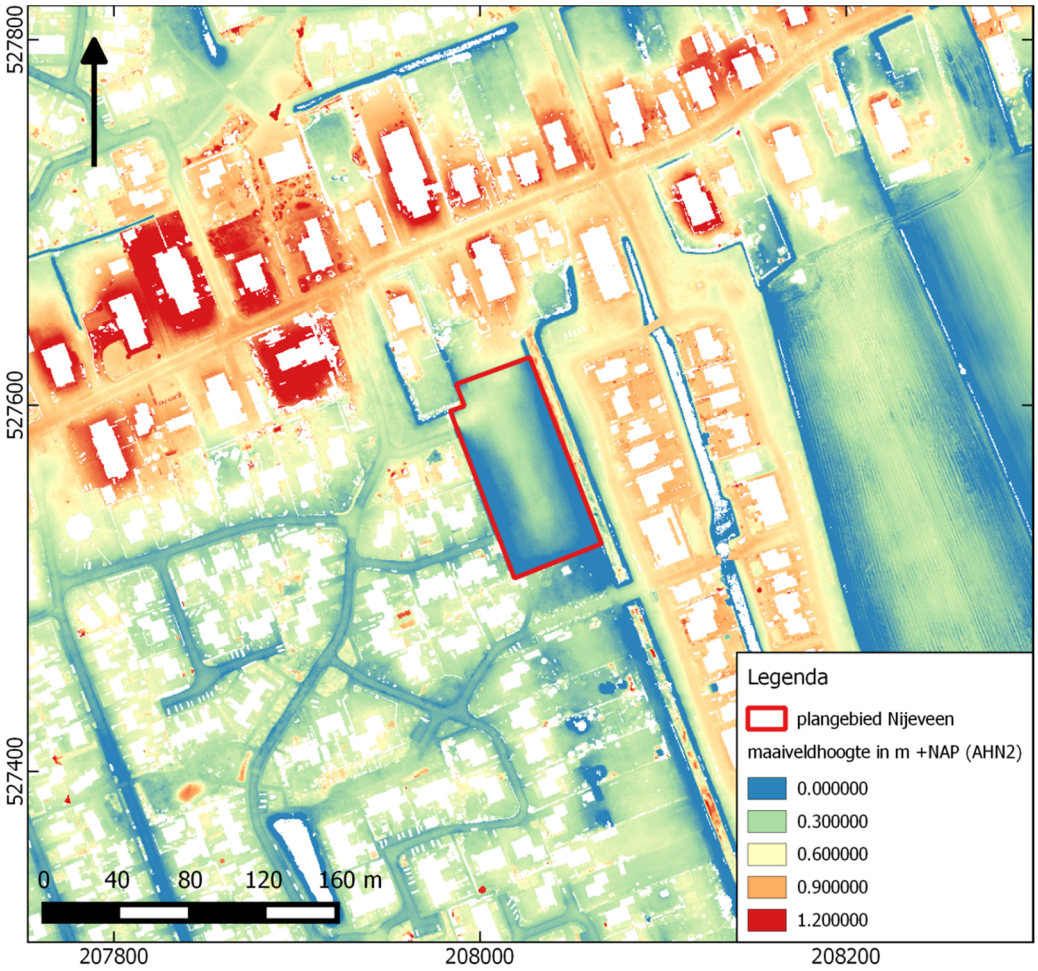

Afbeelding 3. Detailopname van het plangebied op het AHN.

Te zien is ook dat de grond langs de Dorpsstraat wat hoger ligt. De huizen en boerderijen hier zijn alle individueel op een verhoginkje aangelegd. De nieuwbouwwijk ten oosten van het plangebied is ook wat opgehoogd. Hier heeft de ophoging een collectief karakter.

Bodem

Bodemkundig (bijlage 8) ligt het gebied mogelijk in een zone met moerige eerdgronden met zand ondieper dan 120 cm –mv en met een zanddek (zWz). De moerige laag is een restant van het oorspronkelijke veenpakket. Het zanddek is opgebracht om het terrein beter geschikt te maken voor agrarische doeleinden. Het plangebied kan ook op een veldpodzolgrond (Hn21) liggen. In dat geval is geen veenlaag meer te verwachten en ligt aan het oppervlak een zandbodem waarin bodemvorming is opgetreden. Op de landschapskaart ligt het terrein in een zone met beekeerdgronden en moerige podzolgronden. In beide gevallen is een eerddek of moerige laag te verwachten en ligt dekzand binnen 120 cm –mv

2.3 ARCHEOLOGIE

2.3.1 BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN

Bijlage 9 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied. In het plan- en onderzoeksgebied zijn geen bekende waarden geregistreerd.

2.3.2 WAARNEMINGEN

Binnen het onderzoeksgebied zijn twee waarnemingen geregistreerd.

Waarneming 433486 ligt ongeveer 290 m ten westen van het plangebied. De waarneming resulteert uit een archeologisch booronderzoek (zie onderzoeksmelding 52963). Hierbij is een brandlaag met wat vondstmateriaal (roodbakkend geglazuurd aardewerk, vier fragmenten van een tegel en twee [fragmenten van] bakstenen) aangetroffen, die wordt gedateerd in de 18^{e} eeuw of later. De vondst wordt aan een individuele, niet-verhoogde huisplaats toegeschreven.

Waarneming 437767 ligt ongeveer 200 m ten oosten van het plangebied. Deze waarneming is afkomstig van een oppervlaktekartering bij archeologisch booronderzoek (zie onderzoeksmelding 50361). Het vondstmateriaal bestaat uit enkele fragmenten aardewerk uit de nieuwe tijd. Het complextype kon niet bepaald worden.

Buiten het onderzoeksgebied (circa 800 m ten zuiden van het onderzoeksgebied, in het voormalige beekdal van de Hesselter Aa) zijn tegen het einde van de 19^{e} eeuw tijdens veenafgravingen boomstamkano's uit de ijzertijd gevonden (waarnemingen 34892 en 239900). In de directe omgeving van dit dal zijn daarnaast stenen bijlen uit de bronstijd aangetroffen.

2.3.3 AMK-TERREINEN

AMK-terreinen (= Archeologische Monumentenkaart) zijn terreinen waarvan bekend is dat zich archeologische resten in de grond bevinden. Het archeologisch belang daarvan is bovendien gewaardeerd. Zo zijn er AMK-terreinen van archeologisch belang, hoog, zeer hoog archeologisch belang en wettelijk beschermde AMK-terreinen van zeer hoog archeologisch belang).

Binnen het onderzoeksgebied is een AMK-terrein van hoge archeologische waarde geregistreerd. Het betreft AMK-terrein 14511, ongeveer 390 m ten oosten van het plangebied. Het terrein bevat bewoningssporen uit de vroege en late middeleeuwen. Deze hangen samen met Nijeveen, in de 13^{e} eeuw Hesselterveen (Havelterveen) genoemd. Nijeveen is een laagveenontginningsdorp. De omgeving van de 15^{e} eeuwse kerk (die centraal in het AMK-terrein is gelegen) is als oude kern te beschouwen.

2.3.4 GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART

Op de (concept) gemeentelijke verwachtings- en beleidsadvieskaart (bijlage 7) ligt het plangebied in een zone met een lage archeologische verwachting.

2.3.5 EERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In de omgeving van het plangebied hebben eerder archeologische onderzoeken plaatsgevonden. De onderzochte locaties zijn afgebeeld in bijlage 9. Hieronder worden de relevante onderzoeken beschreven.

Onderzoeksmeldingsnummer 43880. Booronderzoek (de Roller, 2010). Uit het booronderzoek blijkt een bodemprofiel met dekzand in de basis, waarbij in enkele boringen een veldpodzol is gevonden. In enkele boringen is voorts een laag restveen aanwezig. Daarop, of rechtstreeks op het dekzand, ligt een vergraven bodem. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Aanbeveling: archeologische begeleiding van werkzaamheden in zones waar een podzolbodem aanwezig is.

Onderzoeksmeldingsnummer 49906. Booronderzoek (de Roller, 2012). De bodem is tijdens de ontginning en de ruilverkaveling in de jaren ‘60/’70 van de vorige eeuw vrijwel overal tot in de C-horizont ontgraven. In enkele boringen is nog een podzolbodem aangetroffen. Deze zones worden nog als kansrijk aangemerkt. Hier wordt vervolgonderzoek in de vorm van karterende boringen aanbevolen (zie onderzoeksmeldingsnummer 50361).

Onderzoeksmeldingsnummer 50361. Karterend booronderzoek (Krol, 2013). Vervolg op onderzoekssmelding 49906. In de karterende boringen zijn geen archeologische indicatoren opgedoken. Tijdens een veldkartering zijn er wel enkele aardewerkfragmenten uit de nieuwe tijd gezien (waarneming 437767). Geen nader vervolgonderzoek aanbevolen.

Onderzoeksmeldingnummer 52963. Karterend booronderzoek (van Hoof, 2012). De toplaag bestaat uit 0,25 – 0,85 m opgebrachte grond. In een aantal boringen is daaronder een antropogeen pakket met veenbrokken aangetroffen. Dit pakket houdt mogelijk verband met de ontginning, maar kan ook samenhangen met bewoning. Daaronder of onder de opgebrachte grond is soms een dun veenlaagje (maximaal 40 cm dik) gezien. Op 0,4 – 0,85 m –mv ligt begint dekzand. In één boring is een zwak ontwikkelde podzolbodem waargenomen. In één boring is tussen opgebrachte laag en antropogene laag een brand- of slooplaagje waargenomen (zie waarneming 433486). Andere vondsten/indicatoren zijn niet aangetroffen. Op de locatie van de boring met een brandlaag is vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven geadviseerd.

Onderzoeksmeldingnummer (zaakidentificatie) 4562758100. Karterend booronderzoek (Van der Zwet, 2017). Uit het booronderzoek blijkt een bouwvoor/verstoorde laag van 0,25 – 0,60 m, vaak gevolgd door een 0,10 – 0,75 cm dikke veenlaag. Daaronder (of direct onder de bouwvoor/verstoorde laag) ligt dekzand waarin geen podzol is waargenomen. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Vervolgonderzoek wordt niet geadviseerd.

2.4 HISTORIE

Onderstaande paragraaf is grotendeels overgenomen van Schaafsma (Geheugenvandrenthe.nl).

Nijeveen werd in 1310 vermeld als Hesselrevene, in 1416 als Neyeveen (het nieuwe veen) en in 1811 nog als Nieuwveen. Het dorp is ontstaan als laagveenontginning. De oudste kern ligt bij de hervormde kerk (zie paragraaf 2.3.3). Monniken uit Ruinen waren vanuit Havelte bij de ontginningen betrokken. De Dorpsstraat was de vroegere veendijk en ontginningsas.De latere verveningen lagen in handen van kleine plaatselijke ondernemers. Omstreeks 1850 waren deze veenontginningen voltooid en was een groot strokenverkavelingscomplex ontstaan met percelen van enkele kilometers lengte en een breedte van 8 a 10 m. Door de ruilverkavelingen in de periode 1960-1970 werden deze vervangen door kortere, bredere percelen.

Op de eerste kadastrale kaart (circa 1832)[1] is het plangebied en haar omgeving nog onbebouwd (

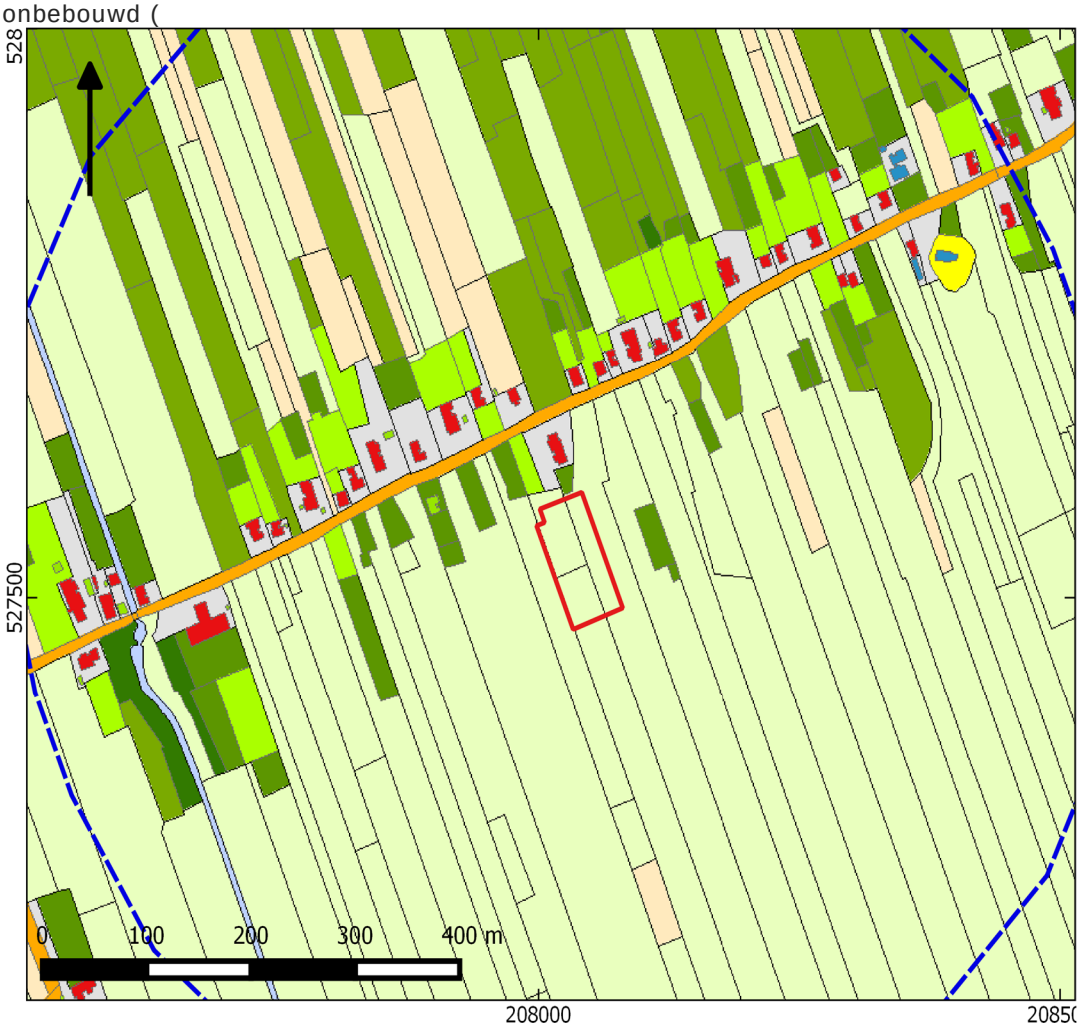

[1] bron: hisgis.nl

afbeelding 4). Het terrein is op de OAT (Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel) aangeduid als weideland. Op de kaart zijn goed de smalle, langgeraakte verkavelingen zichtbaar. Met name aan de noordzijde van de latere Dorpsstraat is veel bebouwing (boerderijen). Door het plangebied loopt een perceelsloot met een dwarsslootje.

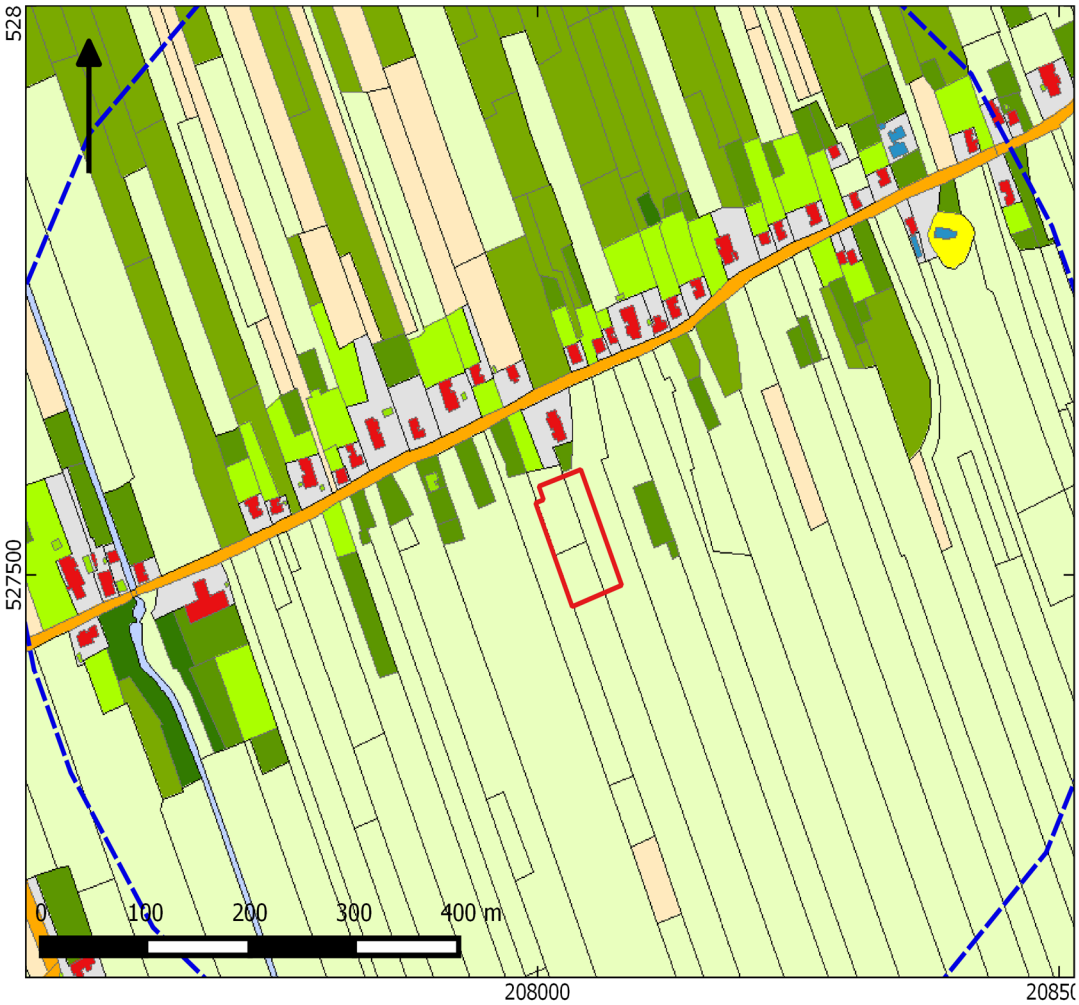

Afbeelding 4. Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart, circa 1832. De locatie van het plangebied is rood omcirkeld. Beige: bouwland, lichtgroen: weideland, donkergroen: bos/opgaand hout, paars: heide, oranje: onverharde weg. Rood met grijs: bebouwing met erf. Bron: hisgis.nl.

Op de topografische kaart uit 1888 is weinig veranderd (afbeelding 5): het plangebied is onbebouwd, er zijn langgerekte, smalle percelen en het plangebied wordt doorsneden door verkavelingsslootjes. Aan de zuidkant van de latere Dorpsstraat is meer bebouwing verschenen.

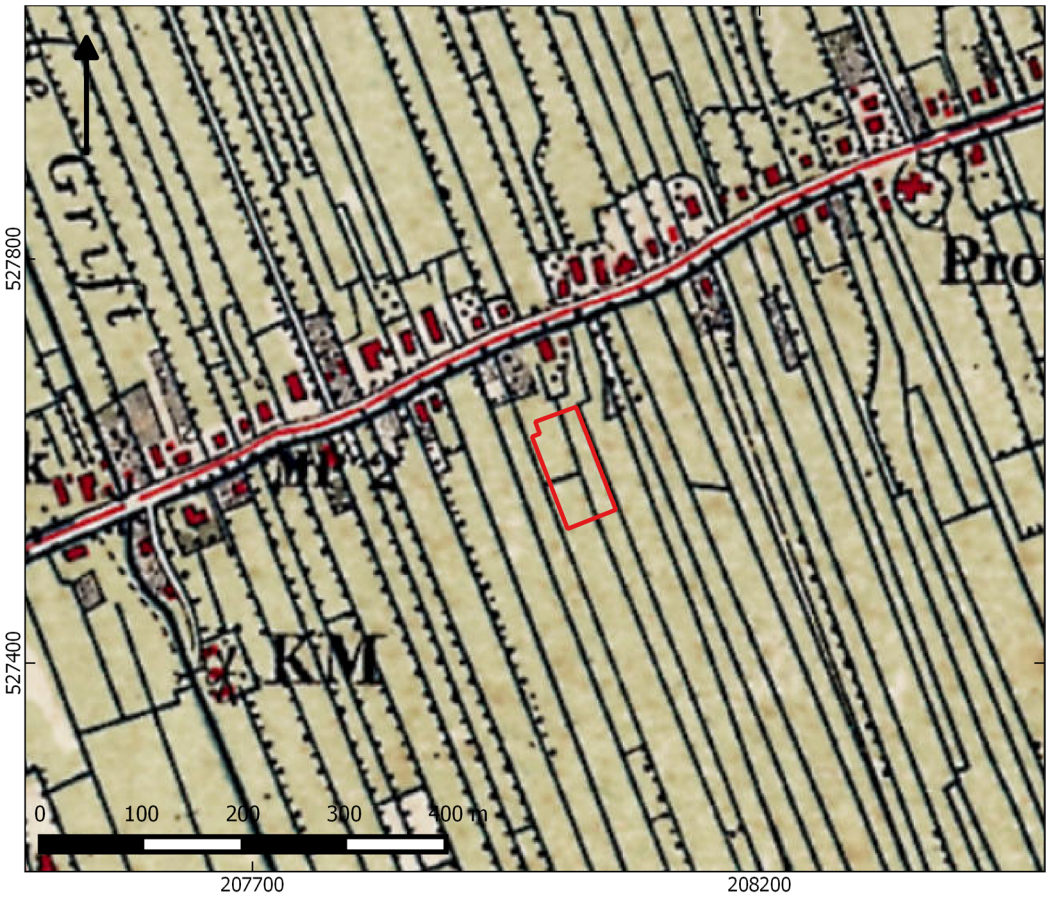

Afbeelding 5. Uitsnede uit de topografische kaart van 1888. Bron: topotijdreis.nl.

In 1975 zijn de perceelslootjes in het plangebied gedempt. Ook vele andere van de slootjes zijn gedempt, een en ander als gevolg van de hierboven beschreven ruilverkaveling. Mogelijk is bij de ruilverkaveling ook grondverbetering toegepast. Westelijk van het plangebied strekt de bebouwde kom van Nijveen zich uit. Op de topografische kaart uit 2010 is het omliggende gebied geheel bebouwd.

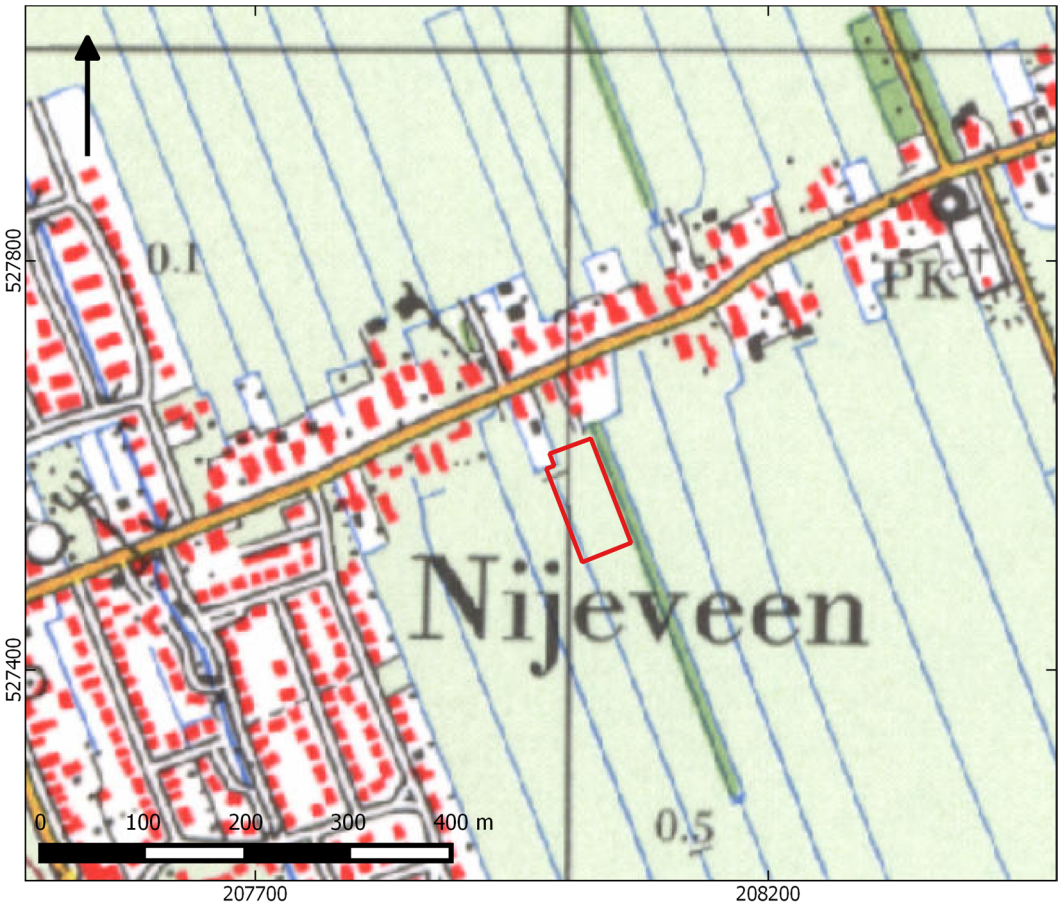

Afbeelding 6. Topografische kaart van 1975. Bron: topotijdreis.nl

HOOFDSTUK 3 CONCLUSIE

De conclusie wordt gegeven aan de hand van de beantwoording van de onderzoeksvragen uit paragraaf 1.7.

- *Wat is de fysisch-geografische situatie van het gebied?*

  Het plangebied ligt in een relatief laaggelegen dekzandgebied, waarschijnlijk ingeklemd tussen twee niet erg geprononceerde dekzandruggen west en oost. Vanaf 5500 – 3850 voor Chr. raakte het gehele gebied met veen begroeid en die situatie handhaafde zich tot circa 1300, toen op kleine schaal veen werd ontgonnen. Pas rond 1850 was de vervening voltooid. Tegenwoordig rest waarschijnlijk nog een moerige laag of een laagje restveen.

- *Hoe is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog intact? Wat is de invloed van de geomorfologische en bodemkundige aspecten van het plangebied op bewoning en gebruik in het verleden?*

  Op basis van bodemkundige kaarten en eerder uitgevoerd onderzoek ligt het dekzand waarschijnlijk ondieper dan 120 cm –mv. Vermoedelijk is op het dekzand nog een veenlaag of moerige laag aanwezig van maximaal ongeveer 40 cm dik. De top wordt gevormd door een opgebracht zanddek. Vanaf het moment dat het gebied met veen begroeid raakte was het minder geschikt voor bewoning. Daarvoor (periode laat-paleolithicum tot in het midden-neolithicum) bood het plangebied mogelijkheden voor bewoning. Met de vervening in de late middeleeuwen en nieuwe tijd raakte het gebied opnieuw bewoond.

- *Welke bekende archeologische waarden (complextype, archeologische periode) bevinden zich in het plan- en onderzoeksgebied?*

  In het plangebied bevinden zich enkele waarnemingen uit de nieuwe tijd, waarvan één mogelijk samenhangt met bewoning. Daarnaast is een AMK-terrein bekend waarin mogelijk resten van de oudste fasen van bewoning (vanaf circa 1300) verwacht kunnen worden. Buiten het plangebied, in de richting van het voormalige beekdal, zijn resten uit de bronstijd en ijzertijd aangetroffen.

- *Wat is bekend over het historisch gebruik van het plangebied?*

  In 1832 was het terrein onbebouwd en in gebruik als grasland. Het plangebied werd doorsneden door enkele perceelslootjes. Het plangebied heeft voor zover bekend nooit bebouwing gekend. In de jaren ’60 – ’70 van de vorige eeuw vonden ruilverkavelingen plaats. Daarbij werden de slootjes die door het plangebied liepen gedempt. Zoals vaak bij ruilverkavelingen is gebeurd, is mogelijk ook grondverbetering toegepast. Daarbij wordt onder andere het dragende vermogen

van grond verbeterd door veen af te graven of te woelen en mengen met bijvoorbeeld zand. Tegenwoordig is het centrale deel ongeveer 30 cm hoger dan de randen. De reden hiervoor is niet precies bekend. Aangezien hier vroeger een sloot moet hebben gelopen, is het zeker dat de verhoging kunstmatig is. Het plangebied is tot op heden onbebouwd gebleven.

HOOFDSTUK 4 VERWACHTINGSMODEL

In dit hoofdstuk wordt een gespecifieerde verwachting voor het gebied gegeven op basis van de laatste onderzoeksvraag in par. 1.5.

- *Wat is de specifieke verwachting van het plangebied ten aanzien van archeologische waarden? (datering, complextype, omvang, diepteligging, gaafheid en conservering, locatie, uiterlijke kenmerken (artefacten en type indicatoren), mogelijke verstoringen)?*

In de top van het dekzand kunnen resten van jagers/verzamelaars worden verwacht (laat-paleolithicum – vroeg-neolithicum). Deze resten bestaan uit ondiepe grondsporen (haardkuilen) en spreidingen van vuursteen en houtskool. Meestal hebben nederzettingen uit deze periode een omvang van 50 – 200 m^2 (kleine variant). Aangezien het plangebied vermoedelijk relatief laag ligt wordt de kans op resten niet zeer hoog geacht. Wel kan nederzettingsafval, afkomstig van nabijgelegen hogere delen worden aangetroffen. Voor deze periode geldt daarom een middelhoge verwachting

Voor de tussenliggende periode tot aan de late middeleeuwen geldt een lage verwachting: de veengroei maakte het gebied ongeschikt voor bewoning

Voor de periode late middeleeuwen – nieuwe tijd geldt een middelhoge verwachting. Uit deze periode kunnen resten van bewoning of erfinrichting (beerputten en dergelijke) worden verwacht, maar aangezien de oudste bewoning zich lijkt te concentreren aan de noordzijde van de Dorpsweg, geldt ook hier een middelhoge kans.

Deze resten zijn in de top van het nog aanwezige veen te verwachten, eventueel in een moerige laag. Grondsporen zoals paalkuilen en dergelijke kunnen tot in het pleistocene dekzand worden aangetroffen. Eventuele resten bestaan voornamelijk uit (gefragmenteerd) aardewerk. Ook kan houtskool, verbrande huttenleem en natuursteen worden verwacht. Vanaf ongeveer de 17^{e} eeuw is ook baksteen te verwachten (rurale gebieden; in bewoningskernen al eerder.

HOOFDSTUK 5 VELDONDERZOEK

5.1 BESCHRIJVING ONDERZOEKSMETHODIEK

Het veldonderzoek heeft tot doel om meer inzicht te verkrijgen in de fysische situatie in het plangebied. Het dient de in het plangebied aanwezige bodems, de mate van verstoring en de aanwezigheid van potentiële archeologische niveaus in kaart te brengen. Aan de hand daarvan kan er voor het plangebied een gespecificeerd verwachtingsmodel worden opgesteld dat gedetailleerder en nauwkeuriger is dan een verwachtingsmodel dat louter gebaseerd is op bronnen en globalere bodem- en geomorfologische kaarten.

Het veldonderzoek bestond uit het zetten van verkennende boringen. In boringen waarin een intacte B-horizont werd waargenomen, is direct opgeschaald naar een karterend booronderzoek. De boringen zijn verspreid over het plangebied gezet, maar wel zodanig dat buiten de recent gedempte sloten werd geboord.

De boringen zijn ingemeten met GPS met een nauwkeurigheid van 2 m. De verkennende boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm; karterende boringen zijn met een 15 cm Edelmanboor gezet. Relevante lagen van de boorkernen zijn gezeefd over een maaswijdte van 4 mm. De boorkernen zijn visueel geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren. Het bodemprofiel is beschreven volgens de norm NEN 5104 en ASB. De NAP-maaiveldhoogtes van de boringen zijn bepaald aan de hand van het AHN. De profielbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 11. De boorpuntenkaart met de posities van de boringen is opgenomen in bijlage 10.

5.2 VRAAGSTELLING

Onderstaande onderzoeksvragen zijn leidend voor het veldonderzoek:

Deel verkennend

- *wat is de aard (ontstaanswijze, textuur, kleur), diepteligging en ouderdom van de relevante natuurlijke afzettingen in de ondergrond ter plaatse van het onderzoeksgebied?*

- *Wat is de aard (kleur, textuur, samenstelling), diepteligging, genese en gaafheid van natuurlijke en eventuele antropogene bodemhorizonten ter plaatse van het plangebied?*

- *Wat is de aard, dikte en omvang van eventueel ter plaatse van het onderzoeksgebied voorkomende afdekkende lagen en de (geschatte) ouderdom daarvan (plaggendek, stuifzandlaag, kleidek, afvallaag, ophogingslaag)?*

- *Tot welke diepte is sprake van een 'recente' bodemverstoring?*

Deel karterend

- *Zijn de verwachte vondst- en/of spoorcomplexen (archeologische indicatoren) binnen het plangebied aanwezig?*

- *Uitgaande van waarnemingen gedaan tijdens het veldwerk, in hoeverre komen de uitkomsten overeen met de resultaten van het bureauonderzoek?*

- *Uitgaande van waarnemingen gedaan tijdens het veldwerk, hoe adequaat is de gekozen onderzoeksstrategie?*

  - *Indien archeologische resten (indicatoren) aanwezig zijn:*

- *Wat is de (mogelijke) omvang, aard, datering en fysieke kwaliteit van de archeologische vondst- en/of spoorcomplexen?*

- *Wat is de diepteligging van de top van het niveau met archeologische vondst- en/of spoorcomplexen ('vondstlaag') ten opzichte van het maaiveld en NAP?*

- *Wat is de dikte van deze vondstlaag/vondstlagen?*

- *Welke consequenties zal voortgaande planuitvoering op de archeologische resten kunnen hebben?*

5.3 RESULTATEN: LITHOLOGIE, LITHOGENESE EN BODEMONTWIKKELING

Het typerende bodemprofiel bestaat uit een bouwvoor van 25cm, gevolgd door een verstoord (opgebracht) pakket van ongeveer 20 cm. Daaronder ligt afwisselend een veenlaagje of een moerige laag en in enkele boringen loopt het verstoorde pakket door tot in de C-horizont.

De bouwvoor en het verstoorde pakket eronder zijn opgebracht. Het gaat waarschijnlijk om een zanddek dat hier in de eerste helft van de vorige eeuw is opgebracht. Door latere bodembewerking (bemesting) heeft zich hierin een bouwvoor gevormd. Aanwijzingen dat ook later diepgaande bodembewerking is toegepast (tijdens de ruilverkavelingen in de jaren ’60 en ’70?) vormt de vondst van plastic speelgoed in boring 1 in de moerige laag op een diepte van circa 55 cm.

De bouwvoor bestaat uit zwak siltig, zeer fijn en matig humeus donkergrijs/grijs zand. De bouwvoor is scherp begrensd met de onderliggende opgebrachte laag, die bestaat uit zeer fijn, matig siltig zwak humeus zand. Deze laag is overwegend bruin/grijs van kleur en bevat vaak brokken lichtgeel zand en/of brokken venig of moerig materiaal. De brokken lichtgeel zand zijn waarschijnlijk van elders afkomstig (bijvoorbeeld de C-horizont van nabije afgeschoven dekzandruggen). De brokken veen en moerig materiaal kunnen eveneens van elders afkomstig zijn, maar waarschijnlijker is dat er sprake is van vermenging met het opgebrachte zand.

In boringen 2, 4 en 5 is een dun veenlaagje (circa 15 cm dik) aangetroffen. In boringen 2 en 4 gaat het om een zwart, gliede-achtig (sterk smerend) homogeen materiaal, wat erop wijst dat het plangebied lange tijd onder water heeft gestaan. In boring 5 is een laagje zwart/bruin veen met plantenresten gezien.

In boringen 1 en 3 is een moerige laag gezien. Deze bestaat uit zwak zandig veen en is donkerbruin/grijs van kleur. In boringen 6 en 7 is het nog resterende veen volledig vermengd met opgebrachte grond, waardoor een sterk humeus zanddek is ontstaan.

Het Pleistocene zand ligt op ongeveer 60 –70 cm –mv. In noordelijke richting loopt de zandhoogte iets op (zie onderstaande afbeelding). Het pleistocene zand bestaat uit zeer fijn, zwak - matig siltig en goed gesorteerd zand (dekzand).

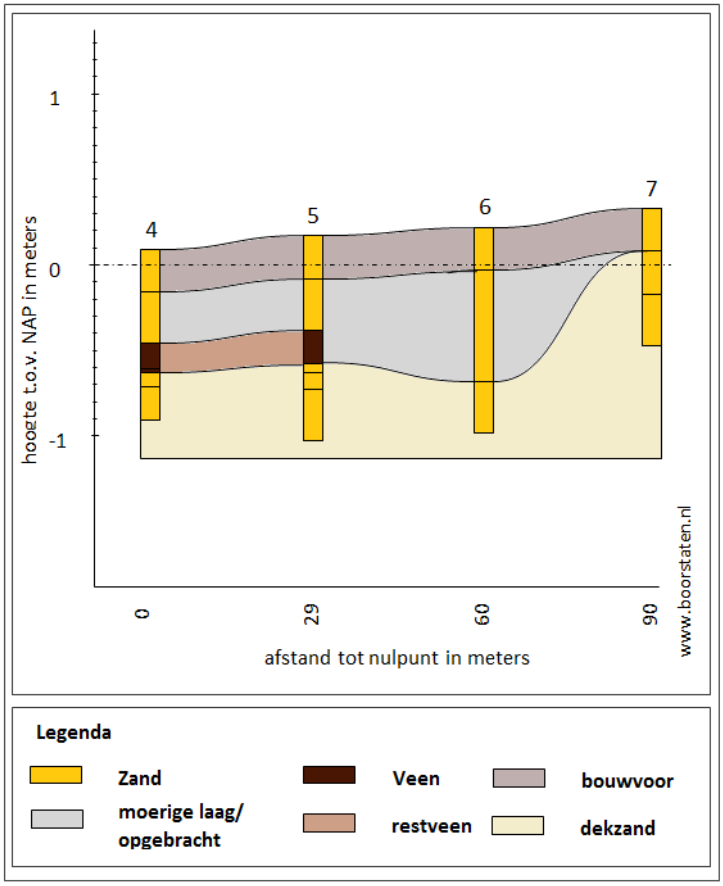

Afbeelding 7. Raaiprofiel op basis van uitgevoerde boringen.

Deze stijging van de Pleistocene ondergrond is ook in boring 1 zichtbaar. In de top van het onderliggende Pleistocene zand is bodemvorming opgetreden: in boringen 1,2 en 5 zijn bruin gekleurde B-horizonten waargenomen vanaf 65 – 75 cm –mv. In boring 1 is deze 30 cm dik; in boring 5 slechts 5 cm. In boringen 1 t/m 5 is een bruingele BC-horizont genoteerd van meestal 10 cm dik. De C-horizont is lichtgeel van kleur.

5.4 Resultaten: archeologie

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. In de opgebrachte laag (zanddek) en/of de moerige laag zijn enkele baksteenresten gevonden, alsmede een fragmentje porselein en een tweedelig plastic zandbakvormpje.

HOOFDSTUK 6 CONCLUSIE EN VERWACHTING

De vraagstelling zoals weergegeven in paragraaf 5.2 kan nu als volgt beantwoord worden.

- *Wat is de aard (ontstaanswijze, textuur, kleur), diepteligging en ouderdom van de relevante natuurlijke afzettingen in de ondergrond ter plaatse van het onderzoeksgebied?*

  De natuurlijke ondergrond bestaat uit zeer fijn, zwak – matig siltig zand. De C-horizont is lichtgeel van kleur. Het betreft dekzand, afgezet door de wind gedurende de late fasen van het Weichselien.
- *Wat is de aard (kleur, textuur, samenstelling), diepteligging, genese en gaafheid van natuurlijke en eventuele antropogene bodemhorizonten ter plaatse van het plangebied?*

  In het plangebied zijn B- en BC-horizonten aanwezig in het dekzand. De B-horizont is bruin van kleur, de BC-horizont bruingeel. De textuur en samenstelling is gelijk aan die van de C-horizont.
- *Wat is de aard, dikte en omvang van eventueel ter plaatse van het onderzoeksgebied voorkomende afdekkende lagen en de (geschatte) ouderdom daarvan (plaggendek, stuifzandlaag, kleidek, afvallaag, ophogingslaag)?*

  Overal in het plangebied is sprake van een opgebracht zanddek van zeer fijn, zwak – matig siltig, zwak humeus. Deze heeft een dikte van ongeveer 40 – 50 cm. In de bovenste circa 25 cm is een matig humeuze bouwvoor ontstaan door bemesting. In een aantal boringen is sprake van een moerige laag, waarbij het oorspronkelijke veen is vermengd met zand. Het zanddek en de moerige lagen zijn waarschijnlijk in aanleg aangebracht/ontstaan in de eerste helft van de 20^{e} eeuw, maar de vondst van plastic speelgoed in de moerige laag van boring 1 toont aan dat ook later nog diepgaande bodembewerking heeft plaatsgevonden.
- *Tot welke diepte is sprake van een 'recente' bodemverstoring?*

  In de meeste boringen is de bodem tot ongeveer 50 cm –mv verstoord. Het verstoorde pakket bestaat echter uit opgebrachte grond. In boring 6 is het bodemprofiel tot 90 cm –mv verstoord tot in de C-horizont. In het meest noordelijke deel (boring 7), waar het dekzand relatief het hoogst ligt en wat in principe de meest kansrijke locatie voor mesolithische bewoning zou zijn, is de bodem tot in de C-horizont verstoord.

- *Zijn de verwachte vondst- en/of spoorcomplexen (archeologische indicatoren) binnen het plangebied aanwezig?*

  Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

- *Uitgaande van waarnemingen gedaan tijdens het veldwerk, in hoeverre komen de uitkomsten overeen met de resultaten van het bureauonderzoek?*

  In het bureauonderzoek werd de kans op archeologische resten niet hoog geacht. Het veldonderzoek heeft geen archeologische resten opgeleverd. In het bureauonderzoek is aangegeven dat het plangebied een relatief laaggelegen gebied is. Het booronderzoek heeft echter de aanwezigheid van een podzolbodem aangetoond, die zeer waarschijnlijk vóór aanvang van het veenpakket is gevormd. Het terrein was daarmee in de tijd van jagers/verzamelaars vermoedelijk voldoende ontwaterd om aantrekkelijk te zijn geweest voor bewoning. Bodemkundig is hier sprake van moerige podzolgronden met een zanddek en zand ondieper dan 120 cm –mv (zWp). In tegenstelling tot veel moerige podzolgronden is de B-horizont hier deels intact. Elders zijn B-horizonten tijdens de ontginningen of ruilverkavelingen vaak gescheurd om de waterhuishouding te verbeteren.

  Aangezien er geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen, zijn de resterende onderzoeksvragen niet van toepassing.

HOOFDSTUK 7 SELECTIEADVIES

Op basis van het uitgevoerde booronderzoek is de kans klein dat het plangebied archeologische sporen bevat laag. In delen van het plangebied is een intacte pleistocene ondergrond aangetroffen waarin zich een B- en/of een BC-horizont heeft gevormd. Archeologische indicatoren zijn echter niet aangetroffen. Het noordelijke deel – waar het dekzand het hoogst ligt en die daarmee de meest kansrijke locatie is voor mesolithische bewoning – is tot in de C-horizont verstoord. In boringen waarin veen is aangetroffen zijn geen relevante resten van bewoning uit de late middeleeuwen of nieuwe tijd gevonden.

Om deze reden adviseren we geen vervolgonderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven. De implementatie van dit advies is in handen van de gemeente Meppel, hierin vertegenwoordigd door de archeologisch adviseur van de gemeente, de heer A. Vissinga (regio-archeoloog), 038 – 421 32 57, mail albert.vissinga@hetoversticht.nl

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de gemeente of haar regio-archeoloog.

literatuur

Berendsen, H.J.A., 2005 (1997). Landschappelijk Nederland. De fysisch geografische regio's. Assen.

Berendsen, H.J.A., 2008. De vorming van het land. Assen.

Bosch, J.H.A.,2008. Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A.

Hoof, B.I. van, 2012. Plangebied Dorpsstraat 25 te Nijeveen, gemeente Meppel; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. RAAP-notitie 4267. Weesp.

Krol. T.N., 2012. Archeologisch karterend booronderzoek Danninge Erve, te Nijeveen, gemeente Meppel (DR). Leek.

Mulder, E.F.J. de., 2003. De ondergrond van Nederland. Groningen.

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters, Nederlands Normalisatie-instituut Delft.

Roller, G.J. de, 2010. Archeologisch bureau- en booronderzoek centrum Nijeveen, gemeente Meppel (DR). Leek.

Roller, G.J. de, 2012. Archeologisch bureau- en booronderzoek Danninge erve te Nijeveen, gemeente Meppel (DR). Leek.

Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen en M. Verbruggen, 2006. Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek v2. SIKB

Zwet, E.J.M., van der, 2017. Plangebied Oevertje te Nijeveen, gemeente Meppel; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en karterend booronderzoek. RAAP-notitie 6080. Weesp.

Archeologische databases/internetbronnen

ArchisIII

www.boorstaten.nl

www.topotijdreis.nl

www.hisgis.nl

Gebruikte kaarten

Historische kaarten vanaf 1890 tot en met 2015. Bron: www.topotijdreis.nl. Geraadpleegd op 22-7-2018

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), nauwkeurigheid Z-waarde <= 5 cm. Bron: www.ahn.nl. Geraadpleegd op 22-7-2018

Kaart waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen. Bron:

www.zoeken.cultureelerfgoed.nl. Geraadpleegd op 22-7-2018

Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 22-7-2018

Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 22-7-2018

1e Kadastrale kaart uit circa 1832 (gedigitaliseerd). Bron: www.hisgis.nl. Geraadpleegd op 22-7-2018

BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

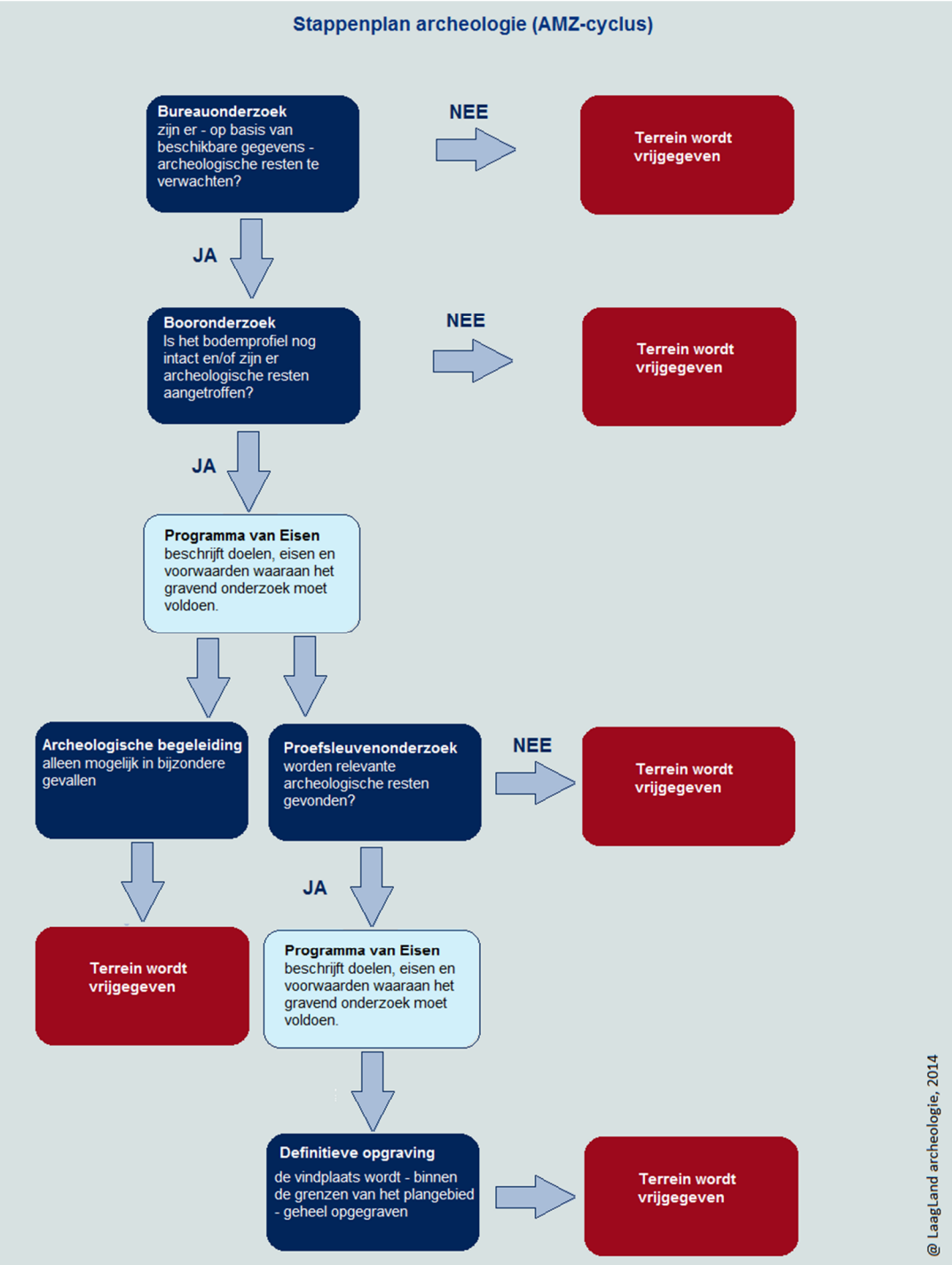

BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

in

Archeologische perioden				Datering
Nieuwe tijd		C		-1795
		B		-1650
		A		-1500
Middeleeuwen		Laat		-1250
		Vol		-1050
		vroeg	Ottoons	-900
			Karolingisch	-725
			Merovingisch	-450
Romeinse tijd		Laat		-270
		Midden		-70 na Chr.
		Vroeg		-15 voor Chr.
Prehistorie	IJzertijd	Laat		-250
		Midden		-500
		Vroeg		-800
	Bronstijd	Laat		-1100
		Midden		-1800
		Vroeg		-2000
	Neolithicum	Laat		-2850
		Midden		-4200
		Vroeg		-4900/5300
	Mesolithicum	Laat		-6450
		Midden		-8640
		Vroeg		-9700
	Paleolithicum	Jong		-35.000
		Midden		-250.000
		Oud		
		@ Laagland Archeologie, 2014		

BIJLAGE 3 BOORPUNTEN GEOLOGISCHE BORINGEN DINO-LOKET

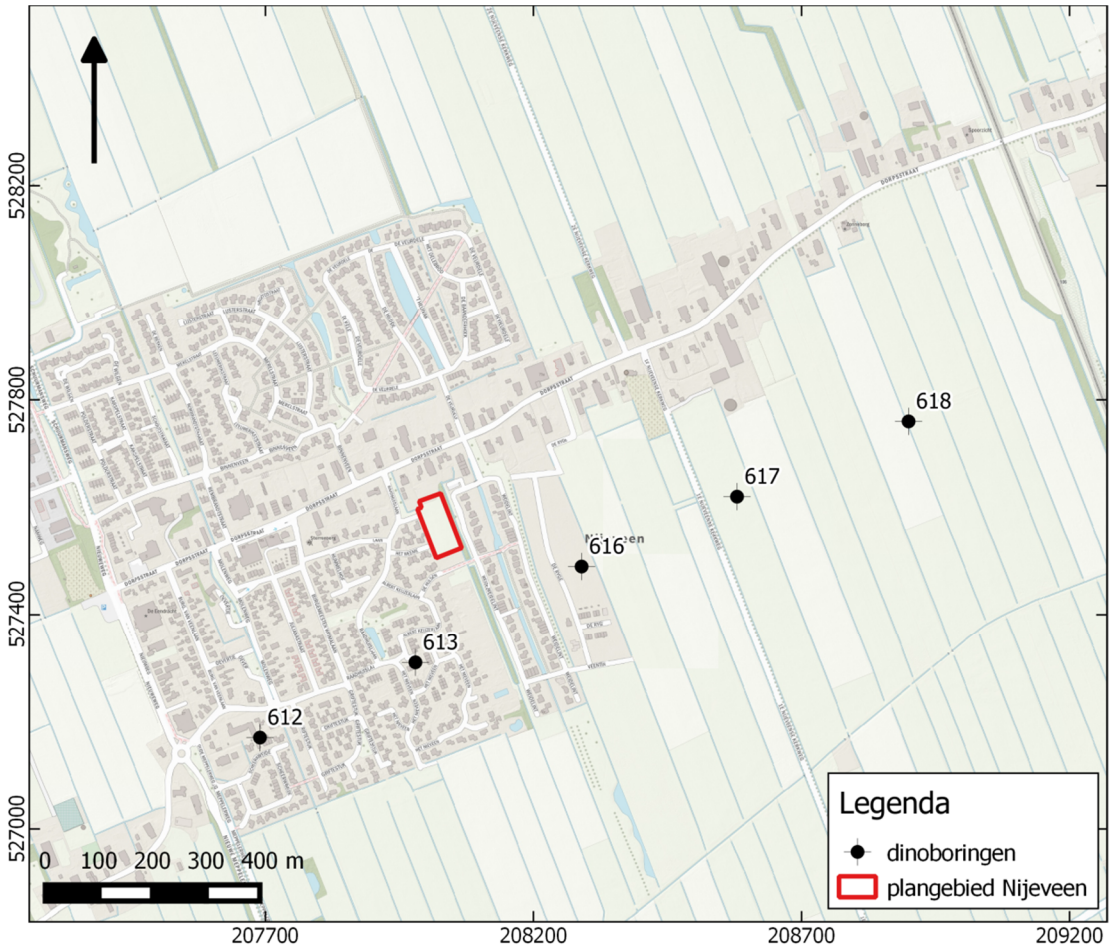

BIJLAGE 4 LANDSCHAPSKAART

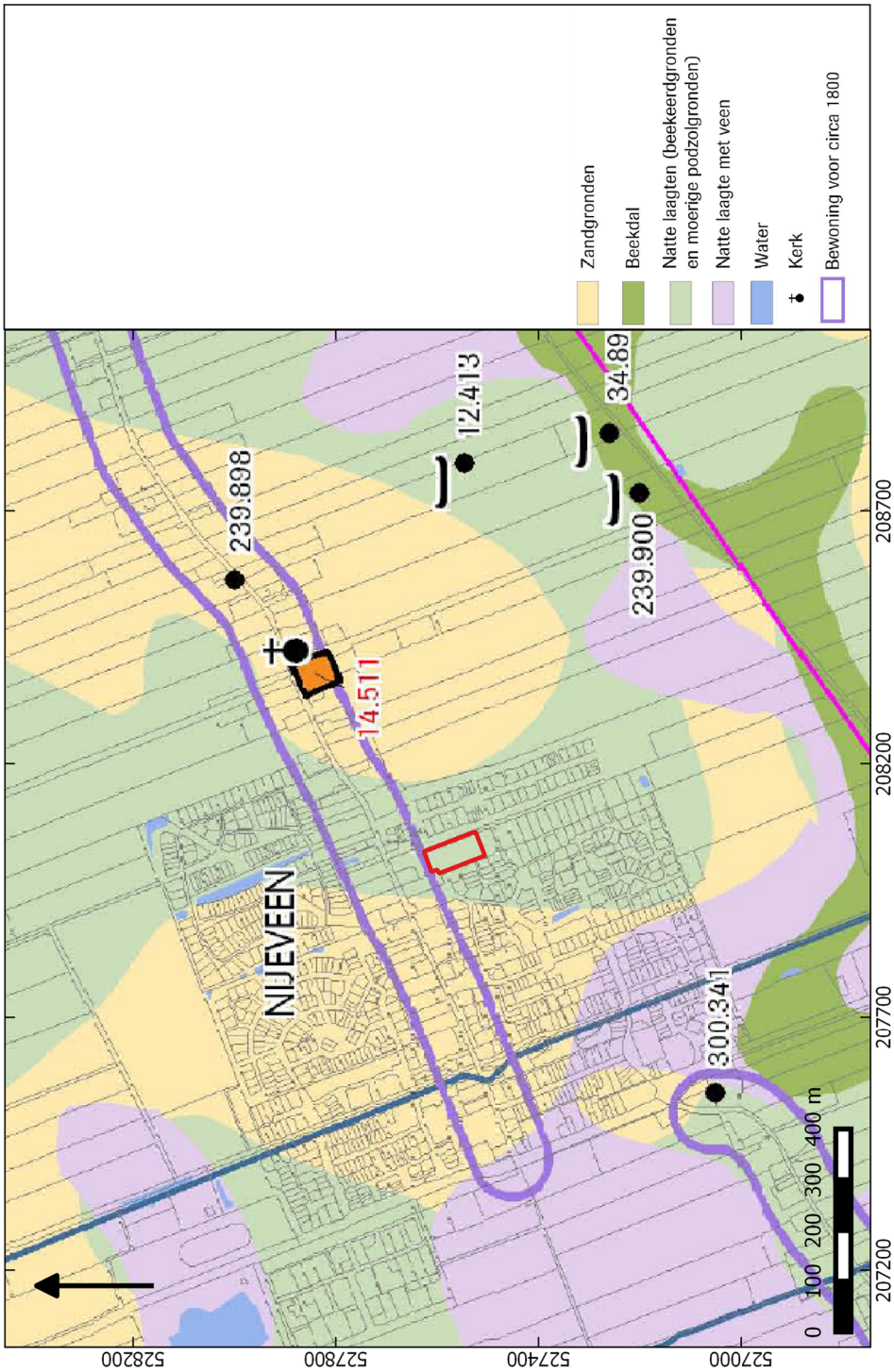

BIJLAGE 5 GEOMORFOLOGISCHE KAART

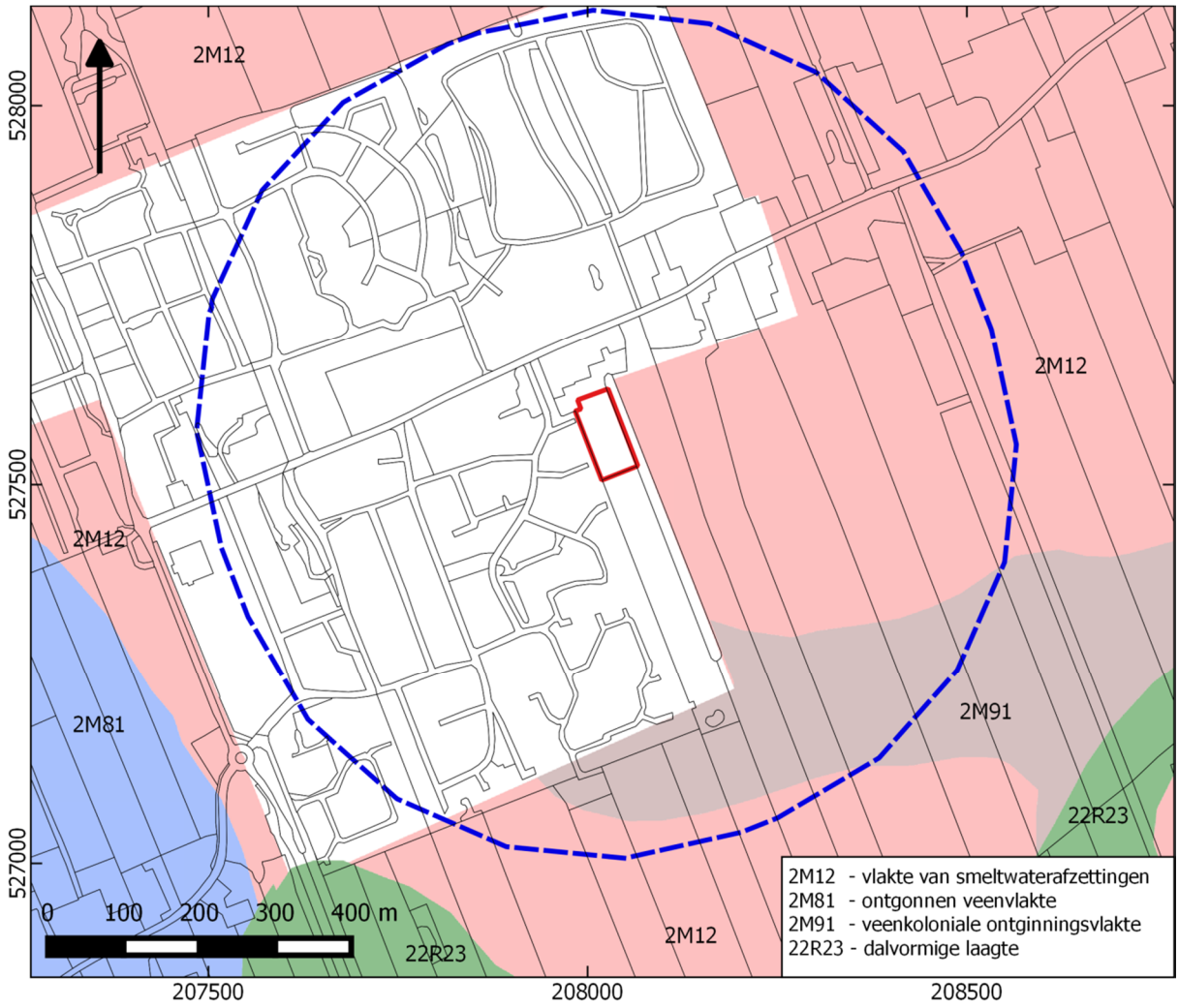

BIJLAGE 6 ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND

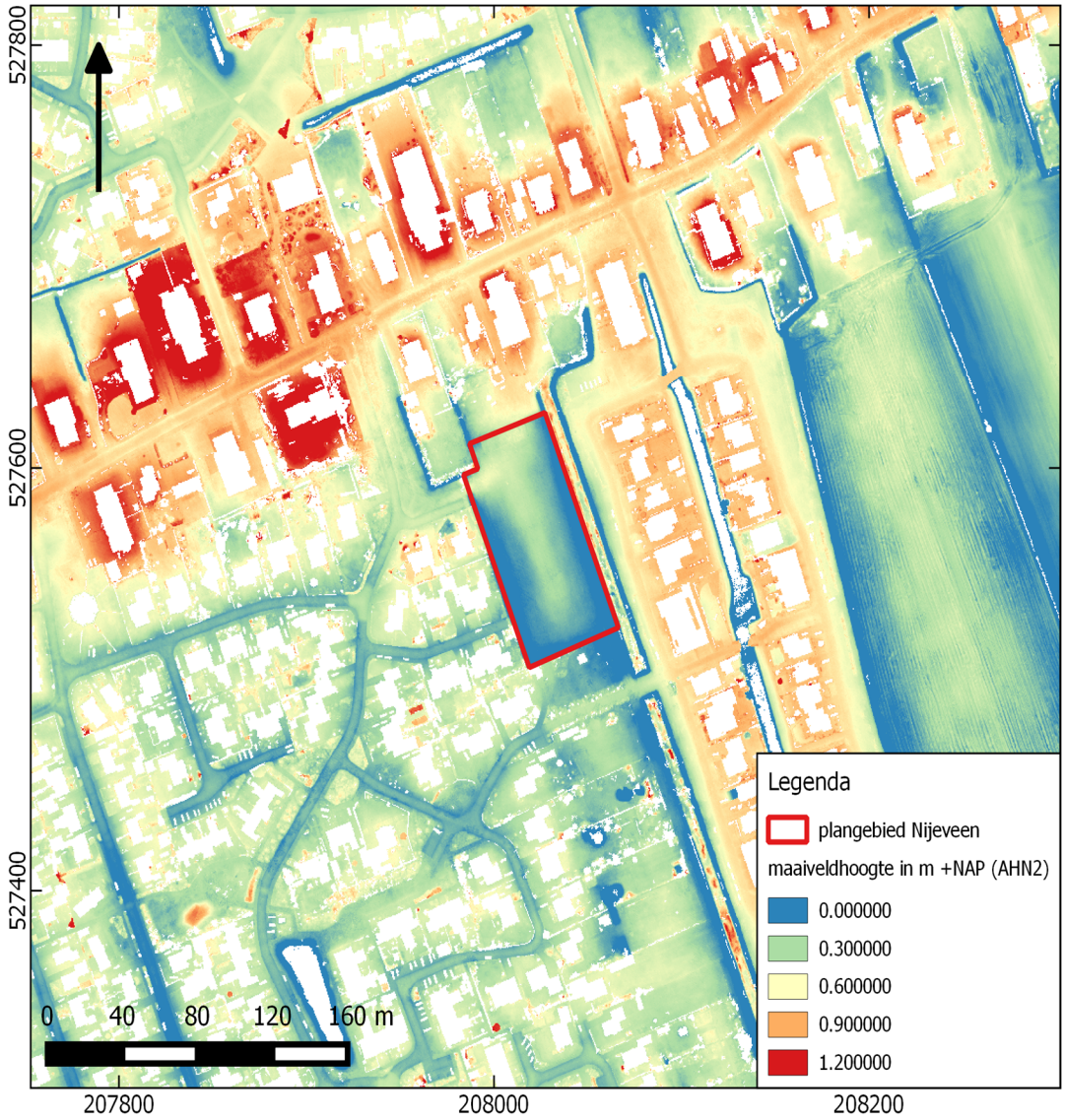

BIJLAGE 7 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGS- EN BELEIDSADVIESKAART

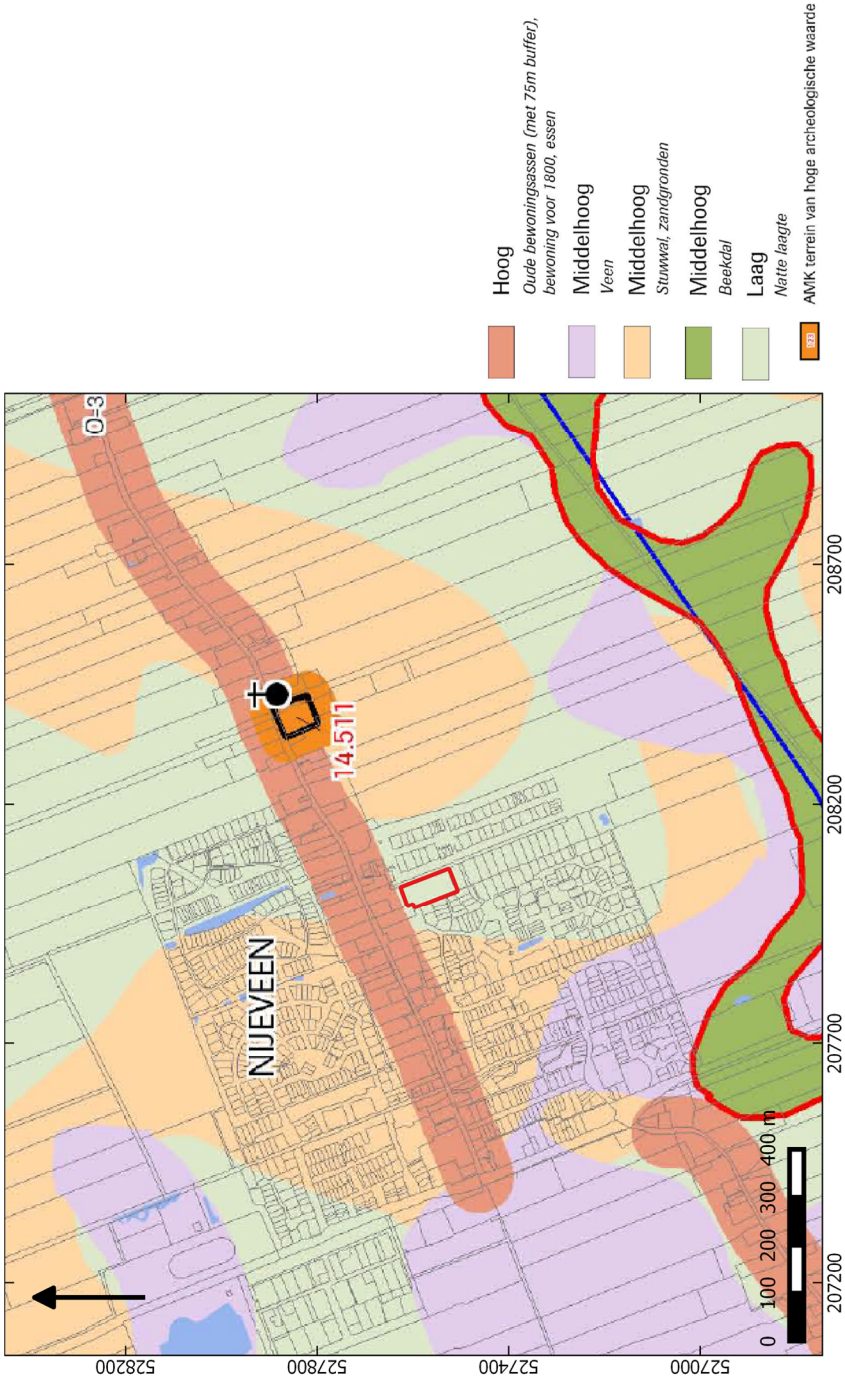

BIJLAGE 8 BODEMKAART

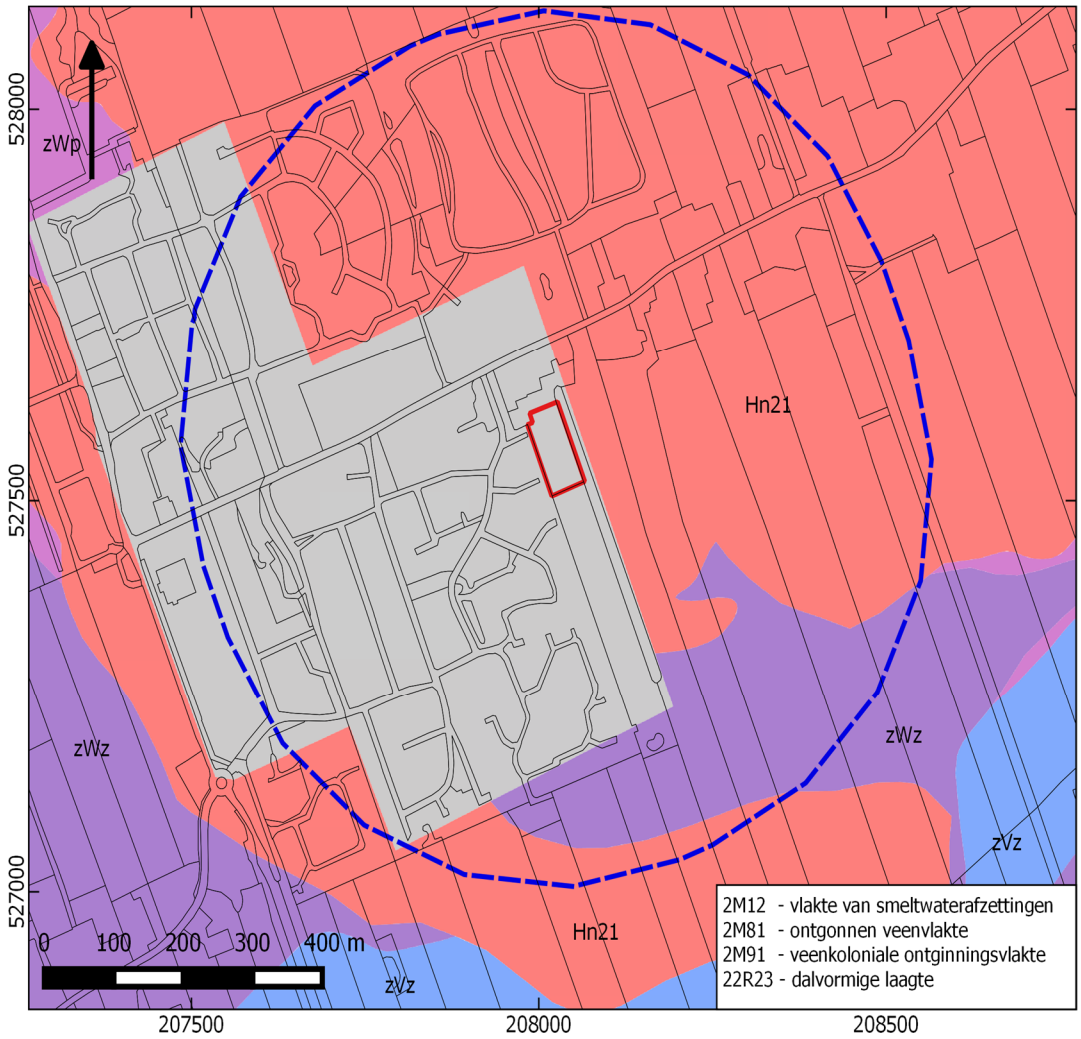

BIJLAGE 9 WAARNEMINGEN, AMK-TERREINEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN

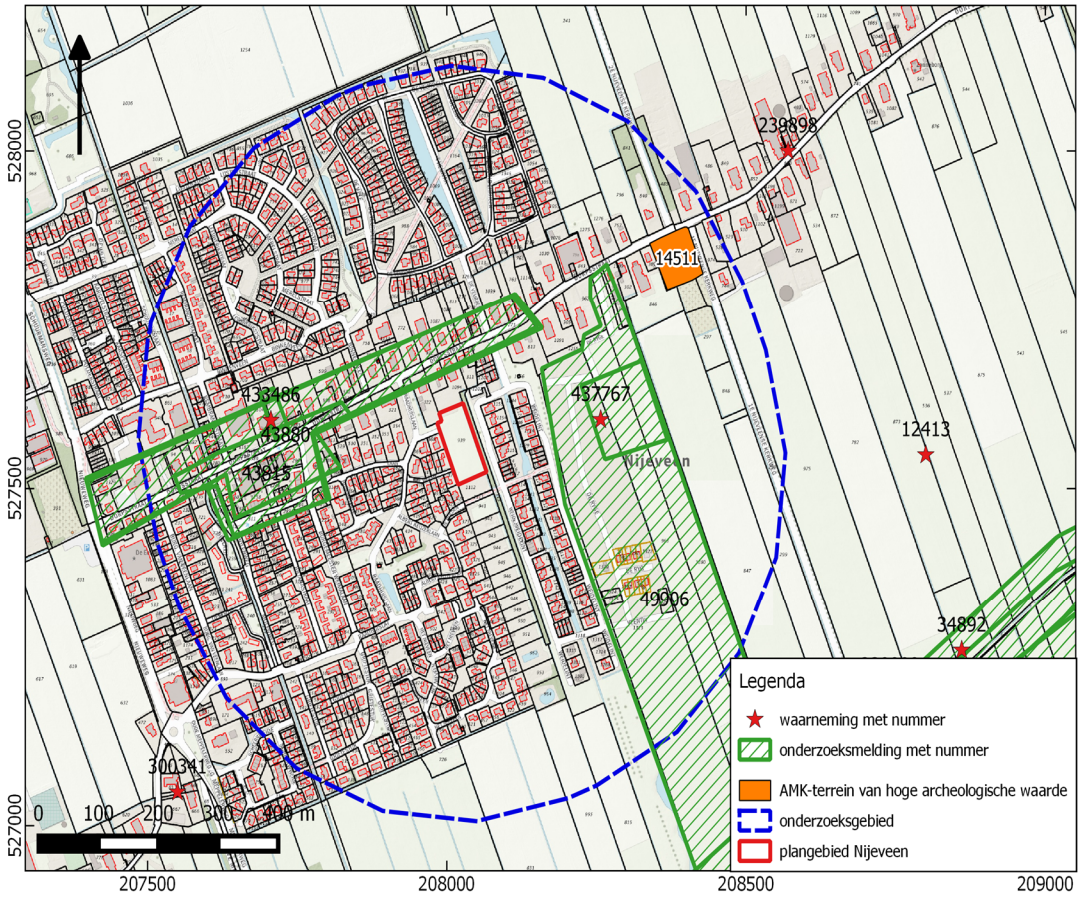

BIJLAGE 10 BOORPUNTENKAART VELDONDERZOEK

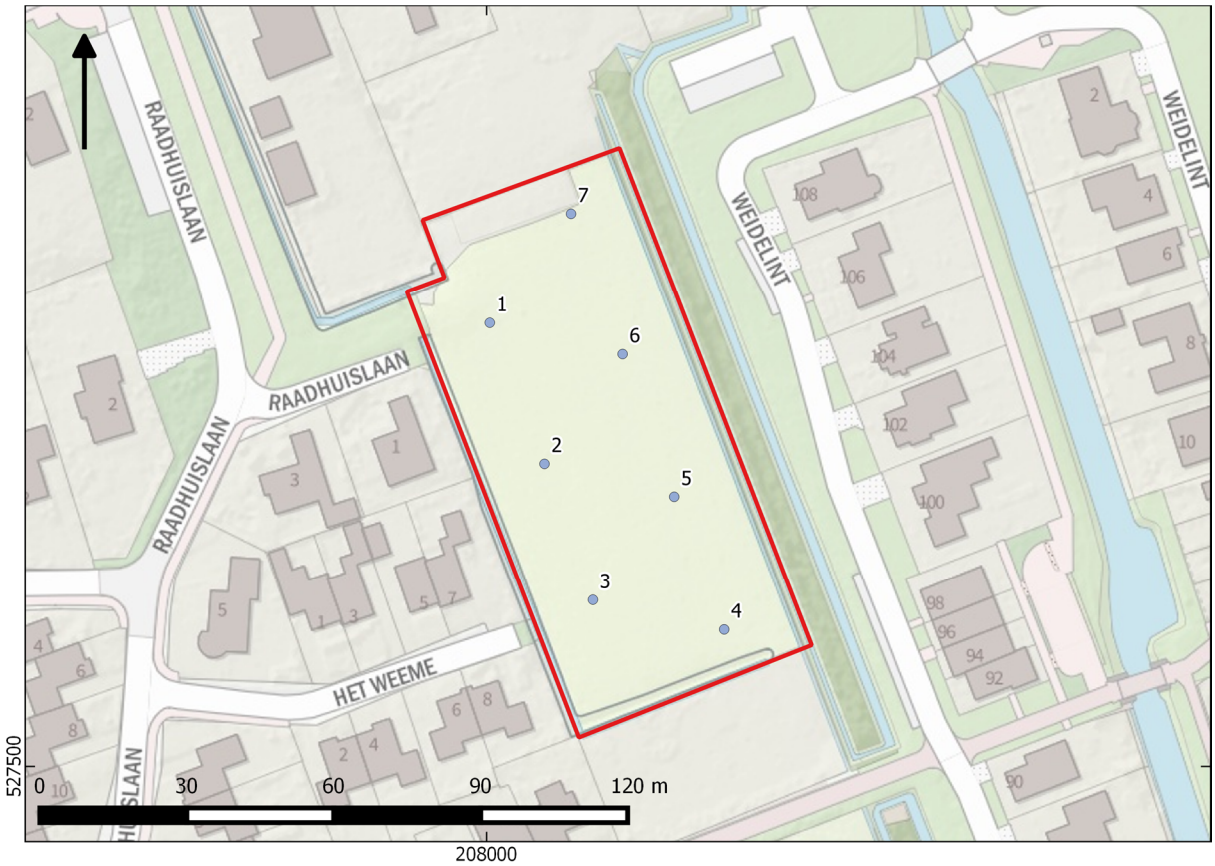

BIJLAGE 11 BOORSTATEN VELDONDERZOEK

Boring 1 RD-coördinaten: 208001/527590 - Edelmanboor Ø 15 cm

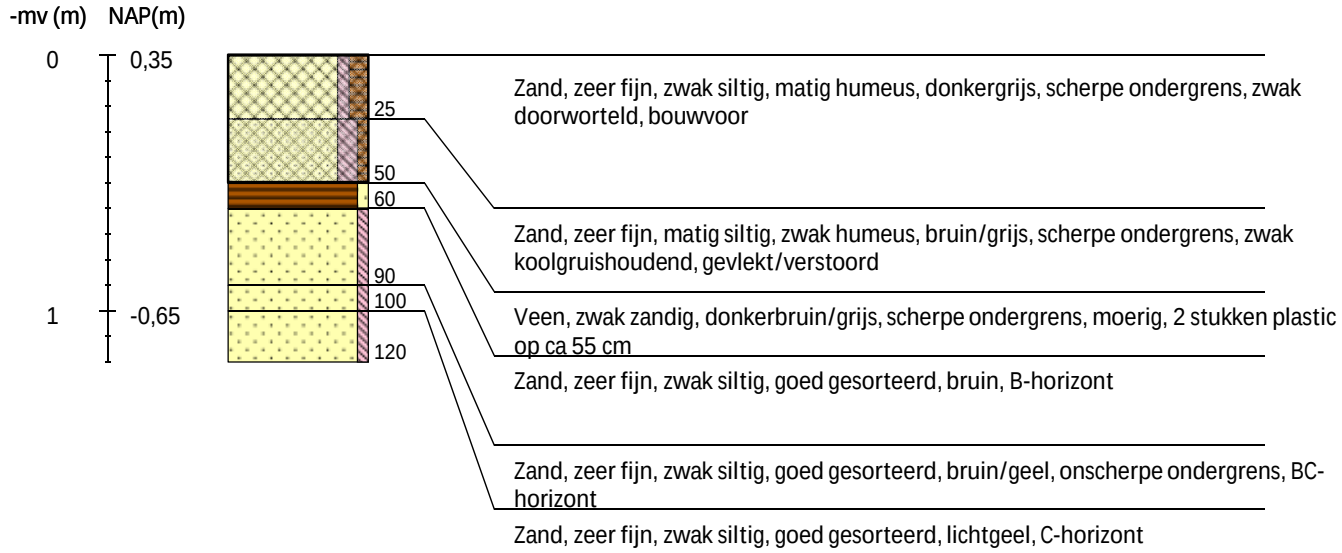

Boring 2 RD-coördinaten: 208012/527561 - Edelmanboor Ø 15 cm

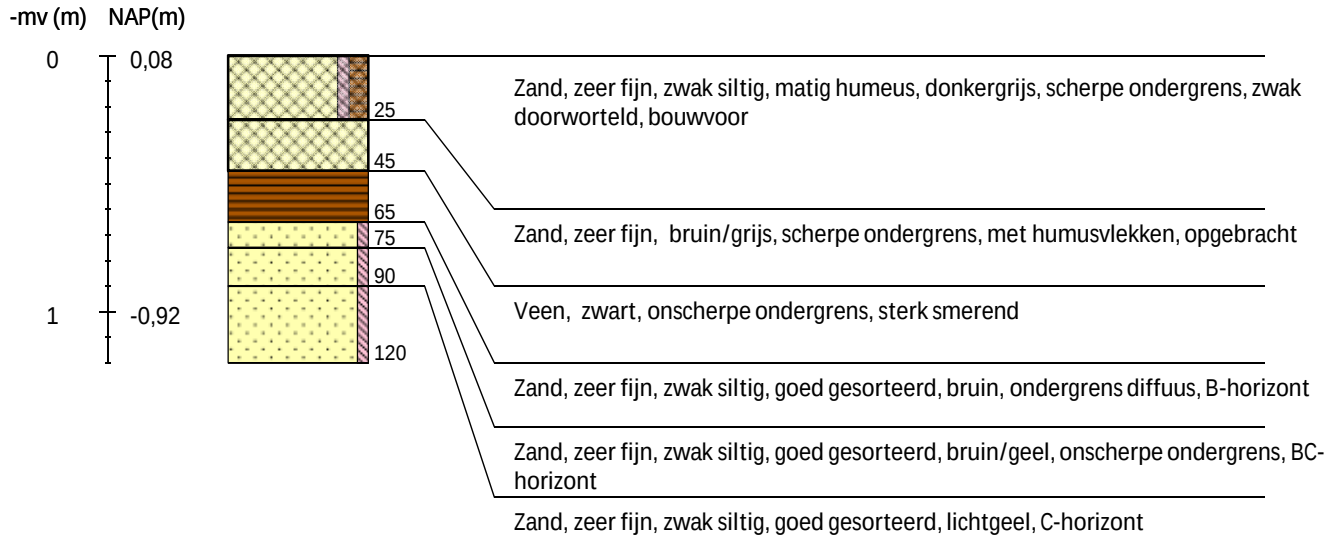

Boring 3 RD-coördinaten: 208022/527534 - Edelmanboor Ø 7 cm

Boring 4 RD-coördinaten: 208049/527528 - Edelmanboor Ø 7 cm

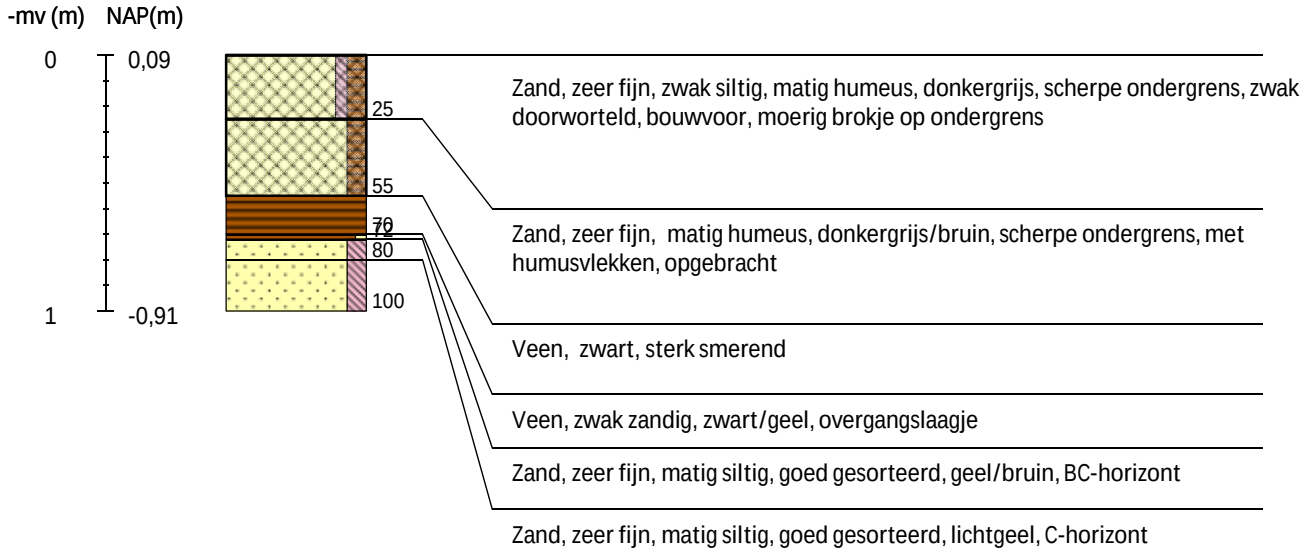

Boring 5 RD-coördinaten: 208038/527555 - Edelmanboor Ø 15 cm

Boring 6 RD-coördinaten: 208028/527584 - Edelmanboor Ø 7 cm

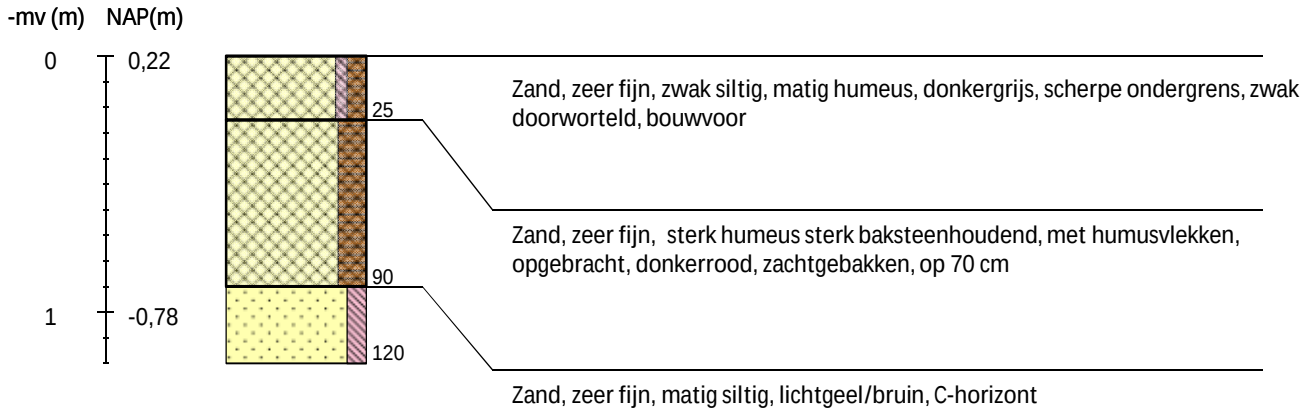

Boring 7 RD-coördinaten: 208017/527612 - Edelmanboor Ø 7 cm

Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

Zand
- Zand, zwak siltig
- Zand, matig siltig
- Zand, sterk siltig
- Zand, uiterst siltig
- Zand, kleiig

Klei
- Klei, zwak siltig
- Klei, matig siltig
- Klei, sterk siltig
- Klei, uiterst siltig
- Klei, zwak zandig
- Klei, matig zandig
- Klei, sterk zandig

Leem
- Leem, zwak zandig
- Leem, sterk zandig

Veen
- Veen, mineraalarm
- Veen, zwak kleiig
- Veen, sterk kleiig
- Veen, zwak zandig
- Veen, sterk zandig

Grind
- Grind, zwak zandig
- Grind, matig zandig
- Grind, sterk zandig
- Grind, uiterst zandig
- Grind, siltig

Overige toevoegingen
- zwak humeus
- matig humeus
- sterk humeus
- zwak grindig
- matig grindig
- sterk grindig
- verstoorde laag

Diversen
- Verharding
- Water

Zandmediaan

uiterst fijn	< 105	µm
zeer fijn	105 - < 150	µm
matig fijn	150 - < 210	µm
matig grof	210 - < 300	µm
zeer grof	300 - < 420	µm
uiterst grof	420 - < 2000	µm

Zandsortering

goed gesorteerd	D60/D10 < 1,8
matig gesorteerd	D60/D10 1,8 < 3
slecht gesorteerd	D60/D10 > 3

Kalkgehalte

kalkloos	geen opbruising minder dan 0,5% $CaCO_3$
kalkarm	hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1à 2 % $CaCO_3$
kalkrijk	zichtbare opbruising, 1 à 2% $CaCO_3$

Begrenzing onderliggende laag

scherp	overgangsgebied < 0,3 cm
onscherp	overgangsgebied 0,3 - < 3 cm
diffuus	overgangsgebied 3 cm - < 10 cm

Inclusies/archeologische indicatoren

weinig	< 1%
matig	1-10%
veel	> 10%

@ Boorstaten! - www.boorstaten.nl